

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911. Andra kammaren. Nr 45.

Torsdagen den 11 maj.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Föredrogos, men blefvo ånyo bordlagda, konstitutionsutskottets utlåtanden nr 26—29, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 71—84, bevillningsutskottets betänkanden nr 24, 25, 27 och 28, lagutskottets utlåtanden nr 48 och 49, jordbruksutskottets utlåtanden nr 96—106 samt Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 11.

§ 2.

Till afgörande förelåg nu konstitutionsutskottets utlåtande, *Ang. ändring* nr 23, i anledning af väckta motioner om ändring af §§ 5, 6 *af §§ 5, 6* och 15 regeringsformen. *och 15 regeringsformen.*

I två inom Riksdagen väckta motioner, nämligen nr 44 inom Första kammaren af herrar *Blomberg* och *Steffen* samt nr 182 inom Andra kammaren af herr *Lindblad m. fl.*, hade föreslagits, att Riksdagen måtte såsom hvilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse af §§ 5, 6 och 15 regeringsformen:

§ 5.

Statsrådet skall bestå af tio ledamöter, bland hvilka — — — — — ledamöter af statsrådet.

§ 6.

Af statsrådet skola sju vara chefer och föredragande, hvar för sitt departement, nämligen:

Andra kammarens protokoll 1911. Nr 45.

Ang. ändring
af §§ 5, 6
och 15 rege-
ringsformen.
(Forts.)

ministern för utrikes ärendena för utrikesdepartementet;
en chef för justitiedepartementet;
en chef för försvarsdepartementet, hvilken tillika vare Ko-
nungens rådgifvare i kommandomål;
en för civildepartementet;
en för jordbruksdepartementet;
en för finansdepartementet;
en för ecklesiastikdepartementet.

Den närmare fördelningen af ärendena, departementena emellan, bestämmes af Konungen genom en särskild utfärdad, offentlig kungjord stadga.

Bland de tre statsråden utan departement böra minst två hafva förvaltadt civil beställning.

§ 15.

Kommandomål, hvarmed förstås sådana, som Konungen, i egenskap af högste befälhafvare öfver krigsmakten till lands och sjöss, omedelbarligen besörjer, må Konungen, då han själf förer riksstyrelsen, afgöra i närvaro af chefen för försvarsdepartementet. Honom åligger, vid ansvar, att, då dessa mål — — — — — göra det afseende, honom godt synes.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet funnos emellertid fogade reservationer af:

herrar vice talmannen af *Callerholm, Nilsson* i Malmö, *Ericsson* i Vallsta, *Berg* i Göteborg, *Edén* och *Gripenstedt*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte, i anledning af förevarande motioner, i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville vid behandlingen af frågan om statsdepartementens omreglering fästa sin uppmärksamhet vid önskvärdheten däraf, att de båda försvarsdepartementen blefve sammanslagna till ett departement; samt

herrar *Sjöholm* och *Clason* i fråga om utskottets motivering.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, lämnades på begäran ordet till

Herr vice talmannen af *Callerholm*, som yttrade: Herr talman! Såsom synes af den vid betänkandet af mig jämte fem andra ledamöter i konstitutionsutskottet fogade reservationen, har föreliggande fråga varit föremål för Riksdagens behandling redan vid 1908 års riksdag med anledning af en då väckt motion af

samma innebörd som den nu förevarande. Denna motion föranledde konstitutionsutskottet att tillstyrka en skrifvelse af den innebörd, att Kungl. Maj:t i samband med den omreglering af statsdepartementen, som torde blifva en följd af Riksdagens beslut om inrättandet af nya statsdepartement, måtte taga under ompröfning frågan om försvarsdepartementens sammanslagning. Från detta utlåtande skilde sig allenast tre af Första kammarens ledamöter i utskottet. Emellertid lyckades dessa få Första kammaren på sin sida, så att följden blef, att någon skrifvelse i ämnet till Kungl. Maj:t aldrig kom till stånd. Frågan hade således den gången fallit. Men om man kan säga, att *någon* fråga fallit framåt, så var det förvisso förhållandet med den nu ifrågevarande.

Ang. ändring af §§ 5, 6 och 15 regeringsformen.
(Forts.)

Sedan dess hafva vi emellertid fått den stora departementalkommittén, i hvars direktiv det uppenbarligen ingår att taga under noggrann ompröfning bland annat frågan om reglering af statsdepartementen äfvensom frågan om sammanslagning af de båda försvarsdepartementen. Därigenom har frågan kommit till Riksdagen och blifvit behandlad af utskottet, som nu omfattat densamma med alldeles tydlig sympati och alldeles uttryckligt förklarar, att det anser, att denna fråga bör bli föremål för Kungl. Maj:ts synnerliga intresse. Utskottet har allenast på grund däraf, att frågan låg under utredning i departementalkommittén, ansett sig icke böra tillstyrka någon åtgärd i anledning af motionen.

Under erinran att Andra kammaren redan en gång fattat beslut om en skrifvelse i ämnet, hafva vi reserverter hemställt, att kammaren icke måtte frånträda denna en gång intagna ståndpunkt i frågan, och sålunda lika starkt nu som förut betonat, att kammaren bör gifva till känna sin åsikt, att frågan om försvarsdepartementens sammanslagning bör blifva föremål för Kungl. Maj:ts synnerliga ompröfning, och att kammarens önskan är, att densamma måtte leda till en sådan utgång. Att, såsom motionärerna föreslagit, tillstyrka ett bestämdt förslag i ämnet hafva vi reserverter icke ansett tillrädligt just därför, att ett sådant förslag skulle kunna ställa sig hindrande i vägen för det förslag, som en gång kan komma från departementalkommittén.

På grund af hvad jag nu anfört tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till det i reservationen framlagda skrifvelseförslaget.

Vidare anförde:

Herr Jansson i Djursätra: Som kammarens ledamöter behagade finna, så är det icke stor skillnad mellan utskottets uppfattning och reserverternas. Utskottet har uttalat önskvärdheten af att en sådan sammanslagning af försvarsdepartementen, som

Ang. ändring
af §§ 5, 6
och 15 rege-
ringsformen.
(Forts.)

motionärerna afsett, måtte komma till stånd, och anledningen, hvarför icke utskottet för sin del kunnat gå med på reservanternas förslag, är icke att tillskrifva någon ovilja mot själfva saken, utan, såsom synes af utskottets motivering, har detta berott endast därpå, att departementalkommittén har frågan under ompröfning, och utskottet har därför ansett, att det kanske icke vore lämpligt att i så fall föregripa kommitténs utlåtande och det resultat af undersökningen i ämnet, hvartill kommittén kan komma. Emellertid tror jag, att det kan hafva någon fördel med sig, att utskottet stannat vid den motivering, som det gjort, ty därigenom har utskottet bestämdt uttalat, att det finner en utredning i föreslaget syfte vara önskvärd, ett uttalande, som äfven vunnit Första kammarens gillande och godkännande.

Nu må Andra kammaren för sin del göra, som kammaren behagar; för min del har jag intet emot, att kammaren följer reservanternas förslag. Jag har blott velat gifva tillkänna, att det angående själfva hufvudsaken icke är någon egentlig skillnad i fråga om uppfattningen om det önskvärda i att en sammanslagning kommer till stånd, så vida det visar sig, att den lämpligen kan ske.

Jag har endast velat erinra härom, på det att icke någon oriktig uppfattning måtte göra sig gällande i kammaren därutinnan, att någon egentlig meningsskiljaktighet förefinnes mellan utskottet och reservanternas i fråga om själfva saken.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Almqvist* och *Magnusson* i Tumhult.

Herr Edén: Herr talman! Såsom den senaste talaren framhållit, har det icke förefunnits någon meningsskiljaktighet mellan utskottets ledamöter från denna kammare i den frågan, huruvida en sammanslagning af försvarsdepartementen får anses önskvärd eller icke. Jag tycker mig hafva förstått förut och jag har nu fått det ytterligare bekräftadt, att denne talare och de ledamöter inom utskottet från denna kammare, som följt honom, också varit af den meningen. Men om så är förhållandet, har jag litet svårt att förstå, hvarför de sätta sig emot, att Andra kammaren fortfarande uttalar just denna mening, som den vid upprepade tillfällen äfven förut uttalat. Man hänvisar därtill, att departementalkommittén har frågan under behandling, och att vi icke skola föregripa kommitténs arbete. Men det förhåller ju sig på det sättet, att en sådan kommitté egentligen har en *utredande* uppgift. Hvad den kan komma till för resultat kan alltså Riksdagen icke på något vis förut beräkna, och ännu mindre kan Riksdagen beräkna, hvilket förslag Kungl. Maj:t därefter på grundval af departementalkommitténs arbete kommer

att utarbета och framlägga. Under sådana förhållanden har det syntts oss reservanter, som om det skulle vara allt skäl i världen, att Andra kammaren ännu en gång gaf uttryck icke blott åt sin sympati för själfva »tanken» på departementens sammanslagning, som det heter i konstitutionsutskottets motivering, utan åt sin uppfattning, att departementens sammanslagning verkligen *bör* komma till stånd, att detta är ett önskemål, som kammaren icke vill släppa, och hvars vikt den vill alldeles särskildt lägga Kungl. Maj:t på hjärtat, när Kungl. Maj:t tager frågan om departementens omreglering under ompröfning. För min del nödgas jag säga, att skulle nu Andra kammaren frångå den hållning, som kammaren intagit förut, och falla tillbaka till afslag å motionen, låt vara med en välvillig utskottsmotivering, så skulle detta i framtiden på ett eller annat sätt kunna misstolkas. Jag tror alltså, i all synnerhet sedan jag hört, att den förre talaren i sak ej har något emot denna ståndpunkt, att kammaren handlar klokast och försiktigast samt bäst tryggar sin ståndpunkt i frågan om departementens sammanslagning, därest kammaren bifaller reservationen, hvartill jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Ang. ändring af §§ 5, 6 och 15 rege- ringsformen.
(Forts.)

Herr Jansson i Djursåtra: Herr talman! Jag slutade mitt anförande med att yrka bifall till utskottets förslag, men jag vill förklara, att jag icke kommer att begära votering, om det visar sig, att kammaren för öfrigt är enhällig.

Herr Schotte: Jag förstår mycket väl, huru utskottet kunnat komma till det resultat, hvartill utskottet kommit, och dess motive- ring är ju ganska välvillig. Emellertid anser jag icke utskottets uttalande så absolut tillstyrkande, att jag finner anledning för kammaren att frångå sin en gång uttalade ståndpunkt. Jag tror visserligen, att departementalkommittén såsom hittills kom- mer att ägna frågan uppmärksamhet, men jag anser, som sagdt, att, om kammaren nu frångår sin ståndpunkt, detta kan inverka på kommitténs uppfattning af frågan. Jag tror sålunda, att det är klokast, att kammaren med häfdande af sin förut uttalade uppfattning biträder reservanternas förslag.

Herr Gustafsson i Mjölby: Äfven jag är vän af att denna fråga blir utredd. Men då den ju redan *är* under utredning, synes det mig fullkomligt öfverflödigt och onödigt att gå med på reservanternas förslag. Om en skrifvelse kommer till stånd, kommer den naturligtvis att remitteras af Kungl. Maj:t till departe- mentalkommittén, men att därmed något skall vara vunnet, kan jag icke förstå. Jag vill däri snarare se en ogrannlagenhet mot Kungl. Maj:t och departementalkommittén, och jag yrkar därför bifall till utskottets förslag.

Ang. ändring
af §§ 5, 6
och 15 rege-
ringsformen.
(Forts.)

Herr Zetterstrand: Herr talman! Då vi litet hvar önska en sammanslagning af de olika försvarsdepartementen, anser jag det lämpligt, att Andra kammaren uttalar sin anslutning till reservationen.

Med Herr Zetterstrand förenade sig herr *Kobb*.

Härmed var öfverläggningen slutad. I öfverensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på afslag därå och bifall i stället till den af herr vice talmannen af *Callerholm* m. fl. afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sist-nämnda proposition.

§ 3.

Ang. utred-
ning om
kommando-
mål m. m.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 24, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning om hvilka ärenden äro att hänföra till kommandomål m. m.

I en inom Andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 29, hade herr *Wavrinsky* hemställt, det Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t begära, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda:

dels hvilka ärenden vore att hänföra till hvad nu benämndes kommandomål; och

dels hvilka af dessa ärenden vore af den beskaffenhet, att de kunde och borde, såsom ägt rum med de ministeriella målen, på gränsen till hvilka de ock stode, varda öfverförda till handläggning i statsrådet; samt

till Riksdagen inkomma med de framställningar, som af utredningen föränleddes.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föränleda.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Berger*, vice talmannen af *Callerholm*, *Janson* i Bråten, friherre *Bonde*, *Almqvist*, *Nilsson* i Malmö, *Ericsson* i Vallsta, *Magnusson* i Tumhult, *Berg* i Göteborg och *Edén* yrkat, att Riksdagen, med anledning af herr *Wavrinskys* motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t i sammanhang med frågan om statsdepartementens omreglering äfven taga i öfvervägande, huruvida icke omfattningen af begreppet kommandomål borde närmare bestämmas och vissa viktigare ärenden, hvilka hittills

behandlats såsom kommandomål, öfverförs till handläggning i statsråd.

Ang. utredning om kommandomål m. m.
(Forts.)

Efter föredragning af utskottets hemställan gaf herr talmanen på begäran ordet till

Herr vice talmannen af Callerholm, som anförde: Herr talman! Detta utlåtande företer den likhet med det föregående, att utskottet med en välvillig motivering afstyrkt ett uttalande i frågan nu, därför att denna ligger under utredning af departementalkommittén. Det är dock stor skillnad mellan denna fråga och den förut behandlade i så måtto, att den förra frågan *måste* utgöra föremål för kommitténs handläggning, då det ligger i själfva ändamålet med kommitténs verksamhet, att den tager den frågan i betraktande. Äfven det nu föreliggande ärendet har visserligen, enligt hvad förljudits af kommittén, tagits under behandling, men denna har icke någon förpliktelse att utlåta sig däröfver, och man vet icke, hvilket öde som är att vänta af det förslag, som kan komma från kommittén eller Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t kan ju för öfrigt fästa det afseende vid det yttrande, som kommittén afger, som Kungl. Maj:t vill, men om däremot Riksdagen uttalar den bestämda åsikten, att det vore önskvärdt för att icke säga nödvändigt att få en bestämd utredning angående kommandomålen, torde Riksdagen hafva vida större säkerhet för att den frågan i sinom tid verkligen kommer fram på Riksdagens bord.

Kommandomålen hafva onekligen under den senaste tiden till följd af vissa inträffade omständigheter blifvit en så brännande fråga, att det icke går an att släppa den, utan det måste från Andra kammarens sida framför allt göras allt hvad göras kan för att få den frågan klarlagd. Här ha icke mindre än tio af utskottets ledamöter reserverat sig mot utlåtandet, och i reservationen påyrka de en skrifvelse till Kungl. Maj:t i frågan. Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till denna vid betänkandet fogade reservation.

Härpå yttrade

Herr von Schéele: Herr talman, mina herrar! Af den föregående debatten framgick, att skillnaden mellan reservanterna och utskottet där var af mera formell än reell natur. Detsamma gäller jämväl den fråga, hvilken här föreligger till behandling. Utskottet har på alldeles samma sätt beledsagat sitt afstyrkande på bägge hållen med obetingadt accepterande af den i såväl den ena som den andra motionen nedlagda tanken såsom synnerligen beaktansvärd, hvilket i sak sammanfaller med reservationens syfte.

Ang. utredning om kommandomål m. m.
(Forts.)

För min del är jag lika varmt intresserad för båda frågorna som trots någon. Då emellertid det förut behandlade önskemålet synes mig vara om möjligt än mera betydelsefullt än det föreliggande, så föreföll det mig icke blott såsom innebärande en brist på följdriktighet, om man hade i afseende på den senare frågan iakttagit ett annat förfaringssätt än vid den förra, utan jämväl som skulle, genom att man på den senare punkten skred till en skrifvelse, under det man på den förra punkten stannade vid ett af erkännande i motiveringen åtföljdt afslag, lätteligen det skenet kunnat uppkomma, att den förra frågan vore af ringare betydelse än den senare, något som jag för min del icke ville vara med om. Detta är mitt egentliga skäl för att icke hafva anslutit mig till reservationen. Härtill vill jag endast lägga ett påvisande af hvad som torde ha varit bestämmande för reservanternas motsatta handlingssätt, hvaremot jag tillåter mig göra några erinringar. Jag inskränker mig därvid till att framhålla de tre skäl, som synas mig hafva varit för reservanternas afgörande.

Först kommer då det skälet, som herr vice talmannen påpekade, nämligen att något officiellt uppdrag icke i förevarande fråga blifvit departementalkommittén gifvet. Men månne, mina herrar, man icke kan förutsätta, att, när konstitutionsutskottet i sitt utlåtande förklarar, att frågan upptagits till behandling af denna kommitté, häri ligger en borgen för att den där skall på tillbörligt sätt blifva utredd. Och jag undrar, om man icke skulle kunna jämväl i detta stycke, med anslutning till hvad som nyss sades af en talare, som försvarade utskottets ståndpunkt i den föregående frågan, säga, att det väl ändå är litet underligt att komma med begäran om utredning af en sak, som man vet redan vara under behörig utredning. Kan icke lätt nog utskottets prestige förlora något genom att man aflåter denna skrifvelse utan större nödvändighet, än som i detta fall torde förefinnas?

Det andra skälet, som synes mig hafva varit bestämmande för det steg, reservanterna tagit, är väl, att man menar, att sympatierna för denna sak måhända icke vore af Riksdagen så bestämdt uttalade, som fallet är i den föregående frågan. Något sådant har här egentligen icke blifvit sagdt, men i utskottet framhölls det så mycket starkare. Jag förmenar fastmer motsatsen; och läser man med uppmärksamhet, hvad 1908 års konstitutionsutskott yttrade i den fråga, som tillhör den föregående punkten, och det, som af konstitutionsutskottet uttalats år 1904 i den fråga, som nu föreligger, så undrar jag, om man icke måste erkänna, att ett alldeles omvänt förhållande äger rum, i det att det sätt, på hvilket konstitutionsutskottet ger sitt erkännande åt det förra ärendets vikt, är svagare än det sätt, på hvilket

fyra år tidigare konstitutionsutskottet motiverade sitt afslagsyrkande i den föreliggande saken.

Det heter nämligen vid 1908 års riksdag, »att man hoppades, att Kungl. Maj:t ville vid behandlingen af frågan om omreglering af statsrådet och inrättandet af nya statsdepartement taga i öfvervägande, huruvida de båda försvarsdepartementen lämpligen kunna och böra sammanslås till ett departement». Detta är mycket sväfvande. På uttrycket »huruvida» väntas ju snarare ett nekande än ett jakande svar, ty i senare fallet inledes frågan efter vanligt språkbruk med »huruvida icke». Och dessutom är ärendet icke direkt föremål för konstitutionsutskottets och på grund däraf Riksdagens behandling, utan omnämnes mera i förbigående eller såsom tillägg till en annan fråga.

Däremot finner man vid den behandling, som inom konstitutionsutskottet och Riksdagen kommit den fråga till del, som nu föreligger och som sista gången år 1904 behandlades, att där var det just denna fråga, som på grund af en motion af A. Hedin utgjorde föremål för både konstitutionsutskottets och Riksdagens behandling. Och det sätt, mina herrar, hvarpå konstitutionsutskottet då inledde sitt afstyrkande utlåtande, går mera bestämdt i den riktning, som det förutnämnda också gick, än hvad fallet där kunde vara. Det heter nämligen, att »utskottet fann emellertid den tanke, som låg till grund för motionärens hemställan om ändring i § 15 regeringsformen, vara förtjänt af beaktande». Detta är dock något mera än att taga i öfvervägande »huruvida». Och vidare: »Det syntes utskottet icke kunna bestridas, att gränsen mellan de ärenden rörande landets försvar till lands och sjöss, hvilka borde i statsrådet behandlas, och dem, som vore att hänföra till kommandomål, icke vore i grundlagen med önskvärd tydlighet angifven; liksom ock, att de former, som vore stadgade för kommandomåls handläggning, icke kunde från konstitutionell synpunkt anses fullt betryggande».

Slutligen kan man fråga, huruvida utredning på denna punkt är lika nödvändig som i den föregående. Reservanterna torde möjligen säga, att här äro vi mera på det klara med en bestämd ståndpunkt än i den första frågan. Men det menar jag icke heller vara händelsen, utan snarare tvärtom. Ty nog ligger väl ändå, mina herrar, frågan om de båda statsdepartementens sammanslagning för litet hvar af oss bra mycket klarare, än hvad fallet är med den fråga, som nu föreligger, om kommandomålen, hvilken är i sanning en ganska outredd fråga. Det visar sig, då man närmare undersöker den behandling, som detta ärende fått i Riksdagen ända från år 1809, dels i en mängd andra utlåtanden och dels i dechargebetänkanden gång på gång, att frågan är af en så invecklad natur, att om någonsin det behöfs en utredning, så är det i sanning härvidlag. Jag hade tänkt, om förhållandena varit mera gynnsamma än de äro, på ett extra

Ang. utredning om kommandomål m. m.
(Forts.)

Ang. utredning om kommandomål m. m.
(Forts.)

plenium att få till protokollet bevis för detta mitt påstående. Då jag emellertid finner det mindre grannliga, lämnar jag i stället denna utarbetade redogörelse, med herr talmannens tillåtelse, till sekreteraren, hvarigenom hvar och en, som har tillräckligt intresse för saken, hos honom skall kunna taga kännedom om den och där finna bestyrkt hvad jag sagt.

Då nu i båda dessa frågor utskottet har på alldeles lika välvilligt sätt motiverat sitt afslag, dels genom att med samma ord förklara det vara behjärtansvärdt och viktigt, som i motionerna blifvit framställt, och dels genom hänvisning på departementalkommittén, som upptagit bägge dessa mål till utredning, det ena på grund af nådigt uppdrag, det andra på grund af ett mera fritt initiativ, men icke desto mindre till ingående pröfning, så kan jag icke finna annat än att, ur formell synpunkt sedt, min ställning är fullt befogad. Då emellertid det intresse, som låg mig närmast om hjärtat, nämligen att icke den första frågan skulle få en mera undanskjuten behandling i Riksdagen än den andra, hvilket skulle ha blifvit händelsen, om äfven jag slutit mig till reservanternas skrifvelseförslag, så finner jag icke skäl att göra något yrkande, utan stannar, herr talman, vid det gjorda uttalandet.

Vidare anfördes ej. Efter af herr talmannen framställda propositioner å dels bifall till utskottets hemställan, dels ock bifall till den af herr Berger m. fl. afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen blef nämnda reservation af kammaren bifallen.

§ 4.

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.

Vidare förekom till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 25, i anledning af väckta motioner dels angående ändring i vissa delar af lagen om val till Riksdagen, förordningen om kommunalstyrelse på landet, förordningen om kommunalstyrelse i stad, förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm, förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm och förordningen om landsting, dels ock i fråga om skrivelser till Kungl. Maj:t i dithörande ämnen.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade hänvisats åtskilliga inom bägge kamrarna väckta motioner dels angående ändring i vissa delar af lagen om val till Riksdagen, förordningen om kommunalstyrelse på landet, förordningen om kommunalstyrelse i stad, förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm, förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stock-

holm och förordningen om landsting, dels ock i fråga om skrivelser till Kungl. Maj:t i dithörande ämnen.

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.
(Forts.)

Herr *Danström* hade i motionen nr 27 i Första kammaren föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes taga under ompröfning, huruvida sådan ändring skulle kunna företagas i den kommunala vallagen af den 26 maj 1909 i fråga om val af stadsfullmäktige, att i motionen påvisade olägenheter, som vid förlidet år företagna fullmäktigeval flerstädes framträdt, kunde för framtiden förebyggas, samt för Riksdagen framlägga det förslag till ändrade bestämmelser, som häraf kunde föranledas.

Uti nedannämnda likalydande motioner hade herr *Beckman m. fl.* i Första kammaren och herr *Staaß m. fl.* i Andra kammaren hemställt,

i motionerna nr 66 i Första kammaren och nr 218 i Andra kammaren

1. att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t snarast möjligt låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af gällande landstingsförordning, att vid val af suppleanter för landstingsmän valmännens mening i fråga om ordningen mellan kandidaterna måtte kunna med större säkerhet göras gällande;

2. att Riksdagen måtte för sin del besluta sådana ändringar i förordningen om landsting, att i densamma infördes tillämpliga delar af de bestämmelser, som till valhemlighetens bevarande stadgats angående valen till Andra kammaren, rörande ordningen vid valet, valsedlarnas utseende och inläggande i kuvert — med de modifikationer, som krädes af röstvärdets anseende på sedlarna — samt valsedlarnas öfverflyttning från valurnan till hållfast omslag och dettas försegling;

3. dels om förändringar i den kommunala rösträtten i allmänhet, hvilka föreslagits i särskilda motioner för de olika kommunalförfattningarna,

dels att Riksdagen måtte för sin del besluta sådana tillägg i förordningen angående landsting, § 5, mom. 1 och 2, att vid val af landstingsmän såväl i stad som på landet medlem af kommun skulle kunna utöfva rösträtt endast inom den kommun, där han vore mantalsskrifven; och

4. att Riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring i § 24 af förordningen om landsting, att landstingsman eller i hans ställe inträdande suppleant ägde att af landstingets medel tillgodonjuta ett dagtraktamente af 6 kronor, men att ersättningen för resekostnad, när den utginge för resa efter häst, nedattes till skjutslega för en häst;

i motionerna nr 67 i Första kammaren och nr 219 i Andra

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar. kammaren, att Riksdagen måtte för sin del besluta sådana ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet, att rösträtt för bolag och för andra samfälligheter, för omyndig samt för oskiftadt bo måtte afskaffas;

(Forts.)

i motionerna nr 68 i Första kammaren och nr 220 i Andra kammaren, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t snarast möjligt låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af förordningen om kommunalstyrelse i stad, att vid val af suppleanter för stadsfullmäktige valmännens mening i fråga om ordningen mellan kandidaterna måtte kunna med större säkerhet göras gällande; samt

att Riksdagen måtte för sin del besluta sådana ändringar i förordningen om kommunalstyrelse i stad, att rösträtt för bolag och andra samfälligheter, för omyndig samt för oskiftadt bo måtte afskaffas;

i motionerna nr 69 i Första kammaren och nr 221 i Andra kammaren,

att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t snarast möjligt låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm, att vid val af suppleanter för stadsfullmäktige valmännens mening i fråga om ordningen mellan kandidaterna måtte kunna med större säkerhet göras gällande, samt

att Riksdagen måtte för sin del besluta sådana ändringar i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm, att rösträtt för bolag och för andra samfälligheter, för omyndig samt för oskiftadt bo måtte afskaffas.

Vidare hade herr *Forsberg* i motionen nr 27 i Andra kammaren föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa ompröfning af lagen om val af landstingsmän och för Riksdagen, så snart ske kunde, framlägga det förslag, hvartill denna ompröfning kunde gifva anledning.

I motionen nr 184 i Andra kammaren hade herr *Palme* yrkat,

1) att Riksdagen måtte för sin del antaga de i motionen intagna bestämmelserna om valmetoden afseende förslag till ändrad lydelse af vallagen, förordningen om kommunalstyrelse i stad samt förordningen om landsting;

2) att Riksdagen måtte för sin del besluta om sådan förändring af förordningen om kommunalstyrelse i stad och förordningen om landsting, att märkta sedlar, i likhet med hvad i

vallagens §§ 5 och 59 stadgades för riksdagsmannaval, måtte förklarar ogilda och att i sagda förordningar måtte företagas de förändringar, som i samband härmed vore behöfliga.

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.

Herr *Branting m. fl.* hade i motionen nr 186 i Andra kammaren hemställt,

att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i nu gällande förordningar angående kommunalstyrelse på landet, i stad och i Stockholm, liksom ock i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd, att den kommunala rösträtten komme att byggas på grundval af allmän och lika rösträtt för såväl män som kvinnor, samt

att Riksdagen, intill dess dylikt förslag kunde blifva genomfördt, för sin del ville antaga i motionen angifna förändringar af vissa paragrafer i gällande kommunalförfattningar.

(Forts.)

Uti motionen nr 216 i Andra kammaren hade herr *Rydén* — efter det i motiveringen i fem särskilda punkter angifvits åtskilliga enligt motionärens mening yppade bristfälligheter i gällande bestämmelser angående kommunala val — föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville låta utreda på hvad sätt de nuvarande bestämmelserna om val af landstingsmän borde förändras samt därefter för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning kunde föranleda.

Slutligen hade herr *Stärner* i motionen nr 262 i Andra kammaren yrkat, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i gällande landstingsförordning, hvarigenom stadgades, att val af landstingsman ej finge hållas å kommunalstämma, utan skulle äga rum inför kommunalstämmas ordförande (eller annan valförrättare) å för valet särskildt utsatt tid.

Utskottet hemställde,

I. A) att herr *Brantings m. fl.* förevarande motion nr 186 i Andra kammaren, i hvad den afsåge annat än medgifvande af dagtraktamente till landstingsmän, icke måtte föranleda till någon Riksdagens åtgärd;

B) 1) att herr *Beckmans m. fl.* motion nr 66 i Första kammaren, tredje punkten, och herr *Staafts m. fl.* motion nr 218 i Andra kammaren, tredje punkten, icke måtte föranleda till någon Riksdagens åtgärd;

2) att herr *Beckmans m. fl.* motioner i Första kammaren

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.
(Forts.)

nr 67 samt andra punkten i nr 68 och 69 och herr Staaffs m. fl. motioner i Andra kammaren nr 219 samt andra punkten i nr 220 och 221 icke måtte föranleda till någon Riksdagens åtgärd;

II. A) 1) att Riksdagen i anledning af herr Beckmans m. fl. motioner i Första kammaren nr 66, första punkten, nr 68, första punkten, och nr 69, första punkten, herr Staaffs m. fl. motioner i Andra kammaren nr 218, första punkten, nr 220, första punkten, och nr 221, första punkten, herr Palmes motion i Andra kammaren nr 184, första punkten, herr Rydéns motion i Andra kammaren nr 216, femte punkten, och herr Forsbergs motion i Andra kammaren nr 27 måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t på grundvalen af de erfarenheter, som af hittills förrättade val vunnits eller möjligen kunde af innevarande års val vinnas, låta utreda, på hvad sätt de brister, som visat sig vidlåda den nu tillämpade proportionella valmetoden, skulle kunna afhjälpas, och till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill denna utredning kunde gifva anledning;

2) att herr Danströms motion i Första kammaren nr 27 måtte, där den ej genom utskottets ofvan under punkten 1) gjorda hemställan kunde anses besvarad, icke föranleda till någon Riksdagens åtgärd;

B) att Riksdagen, i anledning af herr Beckmans m. fl. motion i Första kammaren nr 66, andra punkten, herr Staaffs m. fl. motion i Andra kammaren nr 218, andra punkten, herr Palmes motion i Andra kammaren nr 184, andra punkten, herr Rydéns motion i Andra kammaren nr 216, tredje och fjärde punkterna, och herr Forsbergs motion i Andra kammaren nr 27 måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, på hvad sätt de stadganden, som nu gällde i fråga om val till ledamöter till Riksdagens Andra kammare till tryggande af valhemligheten och för kontroll öfver röstsedlarnas afsändande, skulle kunna i tillämpliga delar äfven föreskrifvas för val af landstingsmän och stadsfullmäktige, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill denna utredning kunde gifva anledning;

C) att Riksdagen, i anledning af herr Rydéns motion i Andra kammaren nr 216, första och andra punkterna, herr Stärners motion i Andra kammaren nr 262 och herr Forsbergs motion i Andra kammaren nr 27 måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida icke i fråga om landstingsmannavalen med hänsyn till utsättande af valdag och valtider samt öfriga anordningar för valförrättningen de föreskrifter, som i dessa afseenden nu vore stadgade för val af ledamöter i Andra kammaren, skulle kunna i tillämpliga delar gälla och för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill utredningen kunde gifva anledning;

D) att herr Forsbergs motion i Andra kammaren nr 27,

där den ej genom utskottets ofvan under punkterna II A), B) och C) gjorda hemställan kunde anses besvarad, icke måtte föränleda till någon Riksdagens åtgärd;

III. att Riksdagen, i anledning af herr Beckmans m. fl. motion i Första kammaren nr 66, fjärde punkten, herr Staafts m. fl. motion i Andra kammaren nr 218, fjärde punkten, och herr Brantings m. fl. motion i Andra kammaren nr 186, måtte för sin del besluta följande ändrade lydelse af § 24 i förordningen om landsting:

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.
(Forts.)

§ 24.

Landstingsman eller suppleant åtnjuter af landstingets medel i dagtraktamente under landstingets möte sex kronor samt ersättning för resekostnaden fram och åter, beräknad efter skjutslega för en häst, där icke järnväg är att tillgå eller ångbåtslägenhet begagnas, men efter afgiften i andra klassens vagn på järnväg, där sådan finnes, och för en hyttplats eller, när hyttplats ej förekommer, en salongsplats på ångfartyg, där resan såmedelst sker.

Reservationer hade emellertid afgifvits:

vid Afd. I punkten A):

af herrar vice talmannen *af Callerholm*, friherre *Bonde, Ericsson* i Vallsta, *Berg* i Göteborg och *Edén*, som hemställt om bifall järnväl till det af herr Branting m. fl. framställda yrkandet om ändring af 10 § i förordningen om landsting i syfte att bereda valbarhet för kvinna till landstingsman;

af herr *Nilsson* i Malmö, som yrkat bifall till de i herr Brantings m. fl. motion framställda yrkandena; samt af herr *Edén* i fråga om motiveringen;

vid Afd. I punkten B) mom 1) och 2):

af herr *Nilsson* i Malmö; samt

af herrar vice talmannen *af Callerholm*, friherre *Bonde, Berg* i Göteborg, *von Schéele, Edén* och *Gripenstedt*, hvilka föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville efter verkställd utredning låta utarbета och för Riksdagen framlägga

1) förslag till sådana ändringar i gällande kommunala förordningar, att den kommunala rösträtt, som nu tillkomme bolag och andra samfälligheter, omyndig samt oskiftadt bo, måtte upphävas;

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.
(Forts.)

2) förslag till sådan ändring i förordningen om landsting, att vid val af landstingsmän såväl i stad som på landet medlem af kommun skulle kunna utöfva rösträtt endast inom den kommun, där han vore mantalsskrifven; samt

vid Afd. III:

af herrar *Trygger, Sjöholm, Clason, K. J. Ekman, Almqvist* och *Magnusson* i Tumhult; samt

af herr *Bellinder*, som hemställt, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att § 24 i förordningen af den 21 mars 1862 om landsting erhöles följande lydelse:

§ 24.

Landstingsman eller suppleant, som ej bor i länets residensstad, åtnjuter af landstingets medel i dagtraktamente under landstingets möte sex kronor samt ersättning för resekostnaden fram och åter, beräknad efter skjutslega för en häst, där icke järnväg är att tillgå eller ångbåtslägenhet begagnas, men efter afgiften i andra klassens vagn på järnväg, där sådan finnes, och för en hyttplats eller, där hyttplats ej förekommer, en salongsplats på ångfartyg, där resan såmedelst sker.

Sedan utskottets hemställan i *Afd. I punkten A* blifvit uppläst, begärdes ordet af

Herr Nilsson i Malmö, som anförde: Herr talman! Det är, som herrarna finna, ett helt knippe motioner, som blifvit behandlade i detta konstitutionsutskottets utlåtande. Dessa motioner gälla dels den kommunala rösträtten, dels det proportionella valsättet och andra gällande föreskrifter i fråga om de kommunala valförrättningarna, dels frågan om dagtraktamente åt landstingsmän.

Beträffande de önskemål, som uttalats i motionerna om valsättet, om valhemlighetens bevarande och valtider m. m, samt om arvode åt landstingsmännen, har konstitutionsutskottet ställt sig mycket välvilligt, välvilligare än jag för min del vågat hoppas, i det utskottet hemställt om skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om nödiga reformer i dessa hänseenden. Men i fråga om de motioner, som påyrka en reformering eller demokratisering af den kommunala rösträtten, har däremot utskottet ställt sig fullkomligt afvisande. Utskottet har sålunda afvisat icke blott det socialdemokratiska krafvet på lika kommunal rösträtt utan äfven det liberala krafvet på blott personlig kommunal rösträtt.

Den liberala partimotionen, som dels vill borttaga den kommunala rösträtt, som nu tillkommer bolag och andra samfälligheter, omyndiga samt oskiftadt bo, och som dels påyrkar sådan ändring i landstingsförordningen, att vid val af landstingsmän medlem af kommun må kunna utöfva rösträtt endast inom den kommun, där han är mantalsskrifven, den motionen är efter mitt förmenande liten men naggande god, och jag vill ha sagt ifrån redan nu, att min blanka reservation till utskottets utlåtande beträffande den betyder det, att om icke mitt eget yrkande vinner kammarens bifall, så kommer jag att rösta för den liberala reservationen vid punkt 1: B.

Å egna och mina partikamraters vägnar vill jag, herr talman, yrka bifall till herr Brantings m. fl. motioner i de delar, som innefatta lika och rent personlig rösträtt i kommunala angelägenheter, rösträtt jämväl åt kvinna, som är gift med kommunalt röstberättigad man, det kommunala utskyldstreckets mildrande och valbarhet äfven för kvinnor vid landstingsval, eller med andra ord, att vederbörande paragrafer i förordningarna om kommunalstyrelse på landet, i stad och i Stockholm, i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, motsvarande förordning för Stockholm, samt förordningen om landsting måtte erhålla den lydelse, som återfinnes på sidorna 3, 4 och 5 i utskottsutlåtandet.

Den viktigaste, den mest betydande punkten i detta yrkande är den om slopande af den 40-gradiga röstskalan och dess ersättande med en rösträtt efter principen »en man, en röst» eller, som det hellre bör heta, »en medborgare, en röst». Det är denna graderade röstskala, som nu mer än något annat i gällande författningar skapar klasskillnad och klassförtryck och därigenom väcker, föder och närar de onda lidelser, den afund och det samhällshat, hvaröfver just tillskyndarna själfva, reformfienderna, så mycket beklaga sig. Denna gradering af medborgarna efter ekonomisk förmögenhet är i högsta grad kränkande för det mänskliga personlighetsvärdet. Den utgör visst också ett unicum för vårt land. Finnes i något annat land en gradering i detta hänseende, torde den dock icke på långa vägar kunna jämföras med den svenska.

Den 40-gradiga röstskalan är ju också, och det erkännes allmänt, fullkomligt godtycklig. Den kunde lika väl vara 30-gradig eller 50-gradig. Graderingen saknar förnuftig rättsgrund. Och ställer jag mig på rent borgerlig ståndpunkt och går ut från den principen, att den kommunala rösträtten bör stå i direkt förhållande till beskattningen, så kan jag icke se annat, än att denna rösträtt bör vara lika för alla. Den kommunala skattskyldigheten är nu lika för alla, beskattningen utgår med samma belopp per bevillningskrona för fattig som för rik i samma kommun, och följaktligen borde väl också rösträtten vara lika för fattig

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar. och rik. Den absoluta förmögenhetsprincipens tillämpande på rösträtten har man ju också för länge sedan måst öfvergifva. Men fastän vi hunnit långt förbi den tid, då hvarje ny bevilningskrona eller fyrk skänkte åt samma person en ny röst, så återstår dock mycket att reformera på detta område. Personlighetsprincipen tränger fram, men ännu har den långt ifrån kommit till sin rätt.

(Forts.)

Hvad som är kränkande, godtyckligt och orättvist, det kan emellertid heller icke vara nyttigt. Bland våra motståndare gifves det utan tvifvel sådana, som fullt ärligt och uppriktigt och utan egoistiska bihänsyn förmena, att en fullkomlig jämlikhet mellan alla kommunalt röstberättigade skulle medföra stora vådor för samhället och göra tillvaron i detta land odräglig för de större inkomsttagarna. Jag kan för min del icke dela dessa farhågor; och jag förbiser därvidlag ingalunda det stora inflytande, som en sådan lika kommunal rösträtt skulle utöfva på sammansättningen af Riksdagens Första kammare. Då den kommunala beskattningen är lika eller rättare sagdt hos oss tynger svårare på den mindre än på den större inkomsttagaren, så ha de mindre bemedlade inkomsttagarna lika stor eller större anledning än de förmögna att iakttaga sparsamhet med kommunens medel. Och efter min mening är det icke förmögenheten, som behöfver skyddas. Det är i stället den stora massan af de med dryga skatter betungade små inkomsttagarna, som behöfver skydd mot de stora röstägarnas icke så sällan lättsinniga sätt att sköta kommunens finansiella angelägenheter, det skydd nämligen, som ligger i den lika rösträtten.

Då jag här förfäktat en radikal utjämning af den kommunala rösträtten, så har jag gjort det utan bihänsyn till de i landet rådande partiförhållandena. Och därför skall jag också afstå ifrån att andraga någon statistik beträffande de senaste valen till landsting och stadsfullmäktige, där den 40-gradiga röstskalan varit tillämpad. Men då det både i utskottet och annorstädes har framhållits, att det socialdemokratiska partiet på åtskilliga håll räknat högre röstetal per hufvud än det liberala partiet, och att därför arbetarna icke skulle ha fog för någon klagan, så vill jag därtill genmäla, att vare sig det är socialistiska arbetare eller småbönder af liberal eller konservativ kulör, som bli tillbakasatta genom gällande lagbestämmelser, så är orättvisan lika stor ändå och kräfver sin rättelse. Och måhända kan den påpekade omständigheten vara ägnad att göra en ny och grundligare rösträtsreform eftersträfvad långt utanför arbetareklassens gränser.

Jag vågar också uttala den förhoppningen, att socialdemokraterna icke skola komma att stå ensamma i den blifvande voteringen om det yrkande, som jag tillåtit mig framställa. De flesta här i kammaren torde i likhet med mig känna sig obundna

af 1907 års stora rösträttskompromiss, och icke så få torde de vara, som af hänsyn till rättvisa, billighet och en god samhällsutveckling känna sig manade att främja det gamla demokratiska krafvet på en kommunal rösträtt, som låter likhetstanken bättre komma till sin rätt. Jag dristar mig därför att till den af mig sålunda uttalade förhoppningen knyta en värdsam vädjan till alla dem af kammarens ledamöter, som hysa ett sådant syfte, att förena sig med oss omkring det yrkande, som jag gjort, äfven om deras uppfattning i något stycke, i någon detalj afviker från vår. Jag tror nämligen, att i denna stund främjas demokratiens kraf bäst genom en talrik anslutning till den Brantingska motionens grundtanke: »en man en röst».

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.
(Forts.)

Häruti instämde herrar *Branting, Rissén, Winberg, Lindqvist, Johansson* i Stockholm, *Borg, Åberg, Waldén, Thorsson, Kropp, Leksell, Forssell, Berg* i Munkfors, *Rundgren, Larsson* i Västerås, *Carlsson* i Malmberget och *Lindblad*.

Vidare yttrade:

Herr vice talmannen af Callerholm: Herr talman! Af den föredragna punkten framgår, att af den motion, som ligger till grund för utskottets utlåtande i denna punkt, blifvit beaktadt ett moment, nämligen frågan om ersättning till landstingsman. Några reservanter från denna kammare i utskottet, bland hvilka äfven jag befinner mig, ha ansett, att äfven en annan punkt borde vunnit Riksdagens beaktande, nämligen den föreslagna ändringen i 10 § kungl. förordningen om landsting, som afser att bereda kvinnan samma valbarhet som man till landsting. Vi reservanter ha ansett, att då nu kvinnan gjort sitt inträde i det kommunala lifvet, så är det en enkel konsekvens till hennes rätt att mottaga förtroendeuppdrag inom primärkommunerna, att hon äfven borde ha rätt att få mottaga förtroendeuppdrag inom de större kommunerna, länskommunerna. Därför ha vi för vår del ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till denna del af motionen.

Hvad öfriga delar af motionen angår, tviflar jag visst icke på, att slutorden i den föregående talarens anförande, »en man, en röst», är ett mål, till hvilket vår sträfvan helt säkert kommer att stå i många år och långa år, men som kommer att till slut vinnas. Dock ha vi icke föreställt oss, att tiden därför redan nu vore inne, helst som motionären icke grundar sin framställning i ämnet på någon sådan utredning, som kunnat öfvertyga oss om, att tiden ännu vore inne att taga något steg i den riktningen, allra helst som den betydande nedsättning i röstskalan, som så nyligen ägt rum, icke haft tillfälle att underkastas någon verklig pröfning, och man därför borde ännu någon

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.

(Forts.)

tid afvakta verkningarna af denna nedsättning, innan man går vidare på den inslagna vägen, hvilket jag är öfvertygad om kommer att ske.

Jag tillåter mig därför, herr talman, yrka bifall till utskottets utlåtande i den föredragna punkten i öfrigt men därjämte bifall till det i reservationen framställda yrkandet om ändring i 10 § landstingsförordningen, på sätt motionären föreslagit.

Herr Jansson i Djursåtra: Herr talman! Den förste talarren slutade sitt anförande med att uttala, att det mål, hvartill han och hans partikamrater sträfva, är att åstakomma, som det heter, »en man och en röst». För min del kan jag icke vara med om någon vidare utsträckning af den kommunala rösträtten. Det må nu vara hur som helst på visst håll med uppfattningen om denna rösträtt — man får ju ofta höra talas om den »skändliga 40-gradiga rösträttsskalan» — så borde man dock komma ihåg, att den kommunala rösträtt vi nu ha är ofantligt olika den, som vi hade för blott några år sedan. Jag kan sålunda för min del icke annat än dela utskottets uppfattning i denna punkt beträffande rösträtten.

Hvad sedan beträffar reservanternas yrkande att äfven bereda kvinnan valbarhet till landstinget, så kan jag icke heller dela deras uppfattning i det afseendet, hvarför jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag i förevarande punkt.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Herr talmannen gaf propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den af herr vice talmannen af Callerholm m. fl. afgifna, vid punkten fogade reservationen och 3:o) bifall till det af herr Nilsson i Malmö under öfverläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse den under 1:o) upptagna propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i följd hvaraf herr talmannen för bestämmande af kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, af hvilken den under 2:o) angifna nu förklarades hafva flertalets mening för sig. Men äfven härom begärdes votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som till kontraproposition i hufvudvoteringen angående afd. I punkten A i konstitutionsutskottets utlåtande nr 25 antager yrkandet om bifall till den af herr vice talmannen af Callerholm m. fl. afgifna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda vötering antagit det af herr Nilsson i Malmö under öfverläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen enligt denna vöteringsproposition utvisade 118 ja mot 74 nej, hvadan propositionen för hufvudvöteringen erhöi följande af kammaren nu godkända lydelse:

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i afd. I punkten A af utskottets förevarande utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den af herr vice talmannen af Callerholm m. fl. afgifna, vid punkten fogade reservationen.

Hufvudvöteringen utföll med 85 ja, men 105 nej; och hade kammaren alltså bifallit den af herr vice talmannen af Callerholm m. fl. afgifna, vid punkten fogade reservationen.

Härefter föredrogs *Afd. I. punkten B*); och anförde därvid

Herr Edén: Herr talman, mina herrar! De motioner, som konstitutionsutskottet uti den nu föredragna punkten afstyrkt, röra, såsom framgår af utskottets betänkande, två olika yrkanden, nämligen dels det yrkandet, att den kommunala rösträtt, som nu finnes för bolag och andra samfälligheter, för omyndiga och för oskiftadt bo måtte afskaffas — alltså med ett ord afskaffande af den kommunala rösträtten för alla opersonliga röstägande — och dels vidare det yrkandet, att särskildt i landstingsförordningen, men endast i den, måtte göras en ändring, en inskränkning i utöfningen af rösträtten äfven för andra röstberättigade, den nämligen, att vid val till landsting röster icke måtte kunna afgifvas annat än i den kommun, där vederbörande är mantalsskrifven. I båda punkterna har utskottet ställt sig fullkomligt afvisande, men i båda punkterna är en reservation afgifven till förmån för motionen, och jag ber att få motivera denna reservation.

Jag skall då först upptaga det första af de två yrkandena, den del af de framlagda motionerna, som rör afskaffandet af de opersonliga rösterna i kommunala ärenden.

Jag ber först att få erinra om, hvad kanske rätt många af denna kammares ledamöter icke ha fullt tydligt för sig, att

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.

(Forts.)

denna fråga ingalunda är någon ny fråga, något nytt påhitt, som kommit till just nu, utan att det är en mycket gammal fråga, som i själfva verket varit uppe under hela den nya representationens tid, alltifrån det att de opersonliga rösterna i kommunala angelägenheter infördes i vårt land genom kommunalförordningarna af år 1862. Omedelbart efter det dessa förordningar trädte i kraft, och omedelbart efter det man börjat se verkningarna däraf, yppade sig nämligen en mycket allvarsam opposition mot denna rösträtt för juridiska personer, och oppositionen tog sig uttryck först vid sista ständsriksdagen 1865, och ännu allvarsammare och bestämdare vid riksdagen 1867 och följande riksdagar. Det är en hel lång historia, alla klagomål som framställdes och alla angrepp, som under dessa riksdagar gjordes, framför allt emot bolagens rösträtt, och den historien kan jag naturligtvis på intet sätt här genomgå. Men jag skall påminna om ett par drag, som visa, hur allvarsamt missnöjet redan då var. År 1867, således vid första riksdagen efter det nya representationsskicket genomförande, uttalades från olika håll mycket bestämda kraf på afskaffande af hela denna rösträtt. Det fälldes då sådana yttranden, som af en reservant i lagutskottet, grefve Sparre, hvilken framhöll, att bolagens rösträtt ger »billig anledning till missnöje» och därför bör afskaffas, och en annan reservant i samma lagutskott, herr Ribbing, då representant för Uppsala stad i Andra kammaren, gjorde ett direkt yrkande, att Riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t och hemställa om sådan ändring af de nyantagna kommunallagarna, att bolagens rösträtt skulle afskaffas. Han förknippade med sitt yrkande den tanken, att de andelar, som vederbörande delägare i bolagen hade i dess röster, i stället skulle på dem utskiftas, och att sålunda rösträtten skulle utplaceras på personerna i bolaget — men i hvarje fall gällde det afskaffande af bolagens rösträtt. Hans förslag antogs också af Andra kammaren. Redan 1867 vid den första riksdagen efter det nya representationsskicket uttalade sig alltså Andra kammaren principiellt *emot* denna opersonliga rösträtt. Vid följande riksdagar fortsattes oppositionen i olika former. Jag skall icke följa den vidare utan endast påpeka, att när den efter några år blef mindre framträdande, berodde detta därpå, att denna opposition mot bolagens rösträtt kom att smälta ihop med den opposition, som gjorde sig gällande mot hela den nya fyrskalan öfver hufvud. Det befanns nämligen, att bolagen voro de högsta röstägande, och att man därför, då man yrkade på en begränsning af det högsta röstetalet, därmed drabbade bolagen, hvarför man därmed tills vidare sköt tillbaka tanken på att totalt afskaffa bolagens rösträtt. Emellertid skall man icke uppfatta detta så, som om krafven på afskaffande af bolagens rösträtt fingo alldeles förfalla. De kommo fram gång efter annan i samband med öfriga strider om den kommunala rösträtten. Vid

1884, 1893 och 1899 års riksdagar framställdes yrkanden om utredning angående afskaffande af bolagens rösträtt, och sistnämnda år, 1899, således icke längre tillbaka än för 12 år sedan, antogs af Andra kammaren på nytt ett förslag om skrifvelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att Kungl. Maj:t måtte verkställa en utredning om afskaffande af bolagens rösträtt.

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.

(Forts.)

Med hvad jag härmed anfört af denna frågas historia torde jag till fullo ha visat, att det, som jag nyss nämnde, alldeles icke är något nytt påhitt, som motionärerna nu kommit med, utan att man tvärtom kan säga, att bolagens rösträtt och den opersonliga rösträtten öfver hufvud, allt sedan den infördes i våra kommunala angelägenheter, aldrig stått obestridd. Alltid har det funnits en bestämd opposition häremot, ehuru denna opposition mer eller mindre fått träda tillbaka för andra önskemål i fråga om reformeringen af den kommunala rösträtten. Oppositionen har grundat sig på det enkla förhållandet, att bolagens rösträtt uppfattats såsom stridande mot det allmänna rättsmedvetandet. Professor Ribbing gaf på sin tid ett för honom mycket karakteristiskt uttryck för denna känsla, teoretiskt tillspetsadt, men otvifvelaktigt också praktiskt riktigt, när han 1867 förklarade, att bolagens rösträtt är »ett principiellt fel», och motiverade denna mening så: »personer kunna äga rättigheter, saker kunna det aldrig». Bolagen voro för honom någonting opersonligt, en sak, såsom han kallade det. Det var sålunda en naturlig känsla, att personligheten måste vara grundläggande för rösträtten i kommunala angelägenheter, som stod bakom oppositionen mot den opersonliga rösträtten allt ifrån början — och det är samma känsla, som sedan hållit sig kvar ända till nu.

Allt detta, som jag nu nämnt, har konstitutionsutskottet förbigått, ehuru det blifvit vidlyftigt relateradt inom utskottet. Det synes mig då, som om redan ett dylikt snävt bemötande från konstitutionsutskottets sida måste ställa dess behandling af motionen i en ganska egendomlig dager.

Men till den gamla traditionen i afseende på afskaffande af bolagens rösträtt har just nu kommit en alldeles särskild anledning, som gjort, att krafvet blifvit framställt med ny styrka och i ny form. Det är, såsom i motionen angifves, naturligtvis den nyss förverkligade kommunala rösträttsreformen och dess tillämpning. Hvad man än må säga om denna reform, så har den obestriddligen medfört ett begynnande uppsving af det kommunala lifvet, ett vida starkare intresse än förut — och därmed oundvikligen ett starkare betonande af det personliga omdömet, det personliga ansvaret i det kommunala lifvet. Då har det helt naturligt börjat te sig, mera än någonsin förr, såsom oegentligt, att bolag och andra juridiska personer skola utöfva rösträtt. I motionerna har man utgått från de erfarenheter i denna riktning, som gjorts under landstingsvalen, och man har

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.
(Forts.)

ansett sig kunna utan öfverdrift säga, att det sätt, hvarpå bolag och andra samfälligheter utöfvat sin rösträtt, väckt inom landet en afgjord misstämning, samt att en stark känsla vuxit upp, att en sådan rösträtt strider mot hvad motionärerna kallat »andan» i den nya rösträttsreformen. Den reflexionen har ovillkorligen trängt sig fram, att dessa val till landstingen nu i själfva verket äro alldeles öfvervägande politiska, att man går till dessa val efter politiska program — men att i alla händelser bolag och samfälligheter rösta vid landstingsvalen, medan de icke ha sådan rösträtt vid val till Andra kammaren. Det var detta man fann »motbjudande», såsom motionärerna uttryckt det, och intrycket stegrades af det sätt, hvarpå bolagens röster och de andra opersonliga rösterna kommo till användning under dessa landstingsval. Jag tror, att man tryggt kan säga, att få saker ha under dessa landstingsval väckt en sådan mindre behaglig uppmärksamhet som den trafik, hvilken då bedrefs med de opersonliga rösterna. Det var icke nog med att bolag röstade, som förut icke plägat rösta, och som, synes det mig, icke borde ha deltagit i sådana politiska val, det var icke nog med att stora allmänna penninginstitut, såsom banker, afgåfvo sin röst i olika städer. Utan det gick så långt, att rösträtt utöfvades exempelvis i en kommun utanför Stockholm för en fastighet, som tillhörde Stockholms stad, ehuru Stockholms stad som sådan icke kan ha intresse af den politiska utgången af landstingsvalen och därmed valen till Första kammaren; det gick så långt, att i andra städer rösträtt utöfvades på grundval af sammanslutningar, som voro af fullkomligt yrkesmässig natur, att man i en grannstad till Stockholm, nämligen Uppsala, röstade — detta exempel är hämtadt från ett stadsfullmäktigval, men är ändock belysande för hvad som kan ske — för en handverksförenings fastighet emot den lista, där en mångårig medlem af samma handverksförenings styrelse fanns uppsatt. Det bör väl ligga i öppen dag, att sådant icke öfverensstämmer med en sund rättsuppfattning, och jag tror, att öfver hela landet och inom vidt skilda lager af samhället reste sig harm och ovilja mot de juridiska personernas rösträtt såsom sådan. Må vara, att den faktiska effekten af denna bolagens röstning vid landstingsvalen icke kan fullt öfverskådas. Detta låter sig svårligen göras utan ordentlig statistik, och någon sådan finnes icke. Men med de höga röstetal bolagen representera är det otvifvelaktigt, att de på många ställen spelat en betydande roll och på mer än ett håll afgjort val af en eller flera landstingsmän samt därmed också val till Första kammaren.

Samma anmärkning, som riktats mot bolagens rösträtt, återkommer också i fråga om de andra opersonliga rösterna. Det kan icke synas lämpligt, att rösträtt utöfvas exempelvis för ett sterbhus i sådana fall, där detta består af flera medlemmar, då det

naturligtvis kan råda olika meningar mellan dessa, om hur rösträtten bör utövas, och det kan icke heller synas lämpligt, att rösträtt utövas för en omyndig på grund af inkomster af dennes egendom, då det blir förmyndaren och icke den omyndige, som bestämmer röstningen. Här framträder ett alldeles särskildt missförhållande. Det händer, som bekant, att genom rättsens försorg uppdrages åt samme person att vara förmyndare åt flera omyndiga. Då kommer denne person, som genom rättsens föranstaltande, offentlig myndighets ingripande blifvit förmyndare, att för olika myndlingars inkomster få rösta i flera omgångar. Sådant kan ej karaktäriseras annorlunda än som uppenbar snedvridning af hela innebörden utaf rätten att deltaga i landstingsval.

Från erfarenheterna vid landstingsmannavalen gick helt naturligt tanken öfver till andra kommunala angelägenheter, i första rummet till stadsfullmäktigevalen, som ju i de stora städerna motsvara landstingsmannavalen, eftersom stadsfullmäktige där också välja ledamöter af Första kammaren. Äfven i de mindre städerna kom samma opposition mot de opersonliga rösterna fram. Det visade sig nämligen, att alldeles samma trafik, som bedrefs med insamlandet af bolagens röster vid landstingsmannaval, också bedrefs med insamlandet af liknande röster för stadsfullmäktigeval, och alldeles samma anmärkning, som man måste göra vid landstingsmannavalen, nämligen att bolag eller omyndiga eller sterbhus såsom sådana naturligtvis icke hafva någon uppfattning om den fråga, som det gäller, de personval, som måste träffas, alldeles samma anmärkning måste man göra äfven vid stadsfullmäktigevalen. Hade man emellertid väl kommit så långt, då måste också steget tagas fullt ut och samma kraf på afskaffande af denna rösträtt äfven göras gällande i fråga om andra kommunala angelägenheter. Ty någon hållbar anledning att gifva dessa opersonliga samfälligheter en rösträtt i landskommunerna, hvilken de icke ha i städerna och icke vid landstingsmannavalen, lär väl icke kunna göras gällande.

Konstitutionsutskottet har emot detta resonemang anmärkt, att det lägger för mycken vikt på den politiska sidan af valen. Men därpå är att svara, att den politiska synpunkten härvidlag endast har varit själfva *utgångspunkten*. Det var den, som först fäste uppmärksamheten på saken i fråga om landstingsmannavalen. Men alldeles samma grundsatser, som gjorde, att man där förkastade de opersonliga rösterna, alldeles samma grundsatser låta sig öfverflyttas och måste också öfverflyttas på andra kommunala angelägenheter. Det är i fråga om *alla* kommunala angelägenheter, man numera vill framställa det krafvet, att det skall stå en personlighet bakom rösten, att denna personlighet skall kunna ha eget omdöme, att han skall äga en personlig åskådning, på grundval af hvilken han handlar, och sådana kraf göra sig med samma styrka gällande för *alla* kommunala ärenden. Det

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.

(Forts.)

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunal-förordningar.

(Forts.)

är alldeles oriktigt att säga, att dylikt bara gäller politiska val; det gäller med fullt samma styrka äfven stadsfullmäktigevalen eller besluten i kommunerna. Ty öfverallt, mina herrar, träder numera fram en skillnad i åskådningar, vi må kalla den politisk, social eller kommunal eller hvad vi vilja, som gör, att den ene ser också på förslag till kommunala åtgärder annorlunda än den andre. Jag behöfver endast peka på en sådan fråga som nykterhetsfrågan för att åskådliggöra, huru den personliga åskådningen bestämmer uppfattningen också i kommunala ting.

Från sådana utgångspunkter måste sålunda krafvet bli, att den opersonliga rösträtten helt och hållet försvinner ur den svenska kommunallagstiftningen.

Mot dessa yrkanden har nu utskottet gjort en rad af korta invändningar, som jag lika kort skall besvara. Utskottet anmärker först och främst, att en sådan förändring skulle innebära en ändring uti Första kammarens ställning och karaktär. Den skulle, heter det, föranleda, att i den mån som den nuvarande kommunala rösträttsskalan grundlägger en karaktärsskillnad mellan Första och Andra kammaren, i samma mån skulle denna karaktärsskillnad försvagas, och det skulle särskildt försvaga Första kammarens karaktär af representation för de »kommunala intressena».

Denna anmärkning är, förefaller det mig, mycket besynnerlig. Icke beror Första kammarens egenskap att representera, som utskottet uttrycker sig, de »kommunala intressena» därpå, om opersonliga röster afgifvas eller icke, utan den beror naturligtvis helt och hållet på, i hvilken mån dessa kommunala intressen verkligen komma fram vid röstningen, och *de* kunna komma fram fullkomligt lika väl, vare sig rösträtt tillerkännes endast personer eller jämväl opersonliga samfälligheter. Om man med anmärkningen menar det, att förändringen skulle i någon mån reducera *penningens* inflytande på valen till landsting och därmed till Första kammaren, *då är* den riktig. Men penningen är icke identisk med kommunala intressen.

Det andra, och förmodligen det hufvudsakliga, skälet emot reformen finner emellertid utskottet uti hvad det kallar »orättvisan». Det skulle vara en orättvisa att afskaffa denna rösträtt för bolag och andra samfälligheter, en orättvisa, som utskottet icke vill gå med på. Hvaruti ligger då denna orättvisa? Jo, svarar man, den ligger däruti, att bolagen äro skyldiga att bidraga till kommunernas utgifter, och då böra de också vara med om att besluta om dem. Men betrakta vi närmare dessa förhållanden, så skola vi snart finna, att bolagen kunna blifva tillräckligt representerade och tillgodosedda, äfven om de icke såsom bolag äga någon dylik rösträtt.

För det första ledes man till denna uppfattning utaf den iakttagelsen, att uti andra europeiska länder det är ganska säll-

synt att finna någon rösträtt för bolag eller andra juridiska samfälligheter. Det är visserligen mycket svårt att få en öfversikt öfver den kommunala lagstiftningen uti det nutida Europa, och de undersökningar, som jag gjort, göra icke anspråk på ofelbarhet eller fullständighet. Men i hufvuddragen tror jag mig kunna tillförlitligt angifva, huru med denna sak förhåller sig, nämligen så, att i de allra flesta länder finnes *icke* någon sådan rösträtt för juridiska personligheter. Man träffar den i Preussen, i Bayern och i ett par österrikiska kronländer, men mig veterligen icke i något land i hela västra och södra Europa, följaktligen vare sig i England, Frankrike eller andra romanska länder, i Belgien eller Nederländerna, icke heller i våra grannländer, Danmark och Norge. Under sådana förhållanden borde väl den tanken ligga nära till hands, att bolagens rösträtt icke kan vara nödvändigare i Sverige, än den är i alla dessa länder. Om man afskaffar bolagens rösträtt i Sverige, skulle däraf lika litet här som på andra håll följa någon orättvisa.

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.

(Forts.)

Att så är förhållandet, tror jag också rent praktiskt sedt skall framgå af en blick på frågans reella innebörd. Föreställer man sig verkligen, att bolagen icke skola kunna göra sig gällande i kommunerna, i fall de *såsom sådana* sakna rösträtt? Det är naturligtvis icke förhållandet. Delägarna i bolaget kunna naturligtvis hvar för sig tillgodose bolagets gemensamma intressen med *sina* röster, såsom de anse lämpligt, tjänstemän i bolaget kunna göra detsamma, och på samma sätt alla de, som på ett eller annat vis äro förbundna med dessa samfälligheter. Alla dessa krafter lära mycket väl och tillräckligt bevaka bolagens intressen. Det är utan tvifvel af sådana skäl, som man icke infört rösträtt för bolag i andra länder, och de skälen hafva full giltighet också här i Sverige.

Jag tillåter mig för min del uttala det slutomdömet, att det beror på en synvilla, när man här tror sig kunna säga, att det skulle vara en orättvisa att afskaffa bolagens kommunala rösträtt. Vi ha nu vant oss vid att se den under ett par årtionden, *därför* är det som folk kan betrakta den såsom själfklar — men i sakens natur är den icke grundad.

Det tredje och sista skälet, som konstitutionsutskottet anför för dessa operonliga röster, är att ett afskaffande af desamma skulle innebära en rubbning i 1910 års beslut i den rösträttskompromiss, som då genomdrefs. Till detta skäl skall jag litet längre fram återkomma.

Jag hoppas hafva visat, för det första, att när vi taga upp frågan om afskaffandet af de operonliga rösterna i kommunala ärenden, är detta endast ett konsekvent fullföljande af en mycket långvarig sträfvan, som alltid haft starka rötter i den mycket gammare, och som redan för länge sedan föranledt positiva uttalanden af densamma; för det andra, att om vi afskaffa dessa oper-

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunal-förordningar.

(Forts.)

sonliga röster, vi därmed endast bringa oss till likhet med andra europeiska länder, som haft och hafva en sådan kommunal röst-rättsordning och funnit den lämplig; samt för det tredje, att ett dylikt afskaffande ingalunda behöfver innebära någon principiell och icke heller någon praktisk orättvisa. Och jag kan nu till sist öfvergå till att, i största korthet, behandla den senare punkten i motionerna och utskottets afstyrkande däraf. I denna punkt yrkas, såsom jag redan nämnt, på en undantagsbestäm-melse för landstingsmannavalen, nämligen att vid dessa val icke måtte få utöfvas rösträtt annorstädes än i den kommun, där den röstägande är bosatt. Skälen ligga i öppen dag. Eller kæn det vara någon rimlighet i att i en landskommun vid val till lands-ting få afgifvas röster utaf personer, som bo långt därifrån, men äga en fastighet eller bedrifva en affär i denna kommun? Kan det vara rimligt, att exempelvis vid landstingsmannavalen i Uppsala röster afgifvas af fastighetsägare i denna stad, bosatta i Stockholm, byggnadsspekulanter, som besitta fastigheter i Upp-sala och hvilkas fullmakter då uppsamlas af valorganisationerna? Kan det vara riktigt att, såsom händer i stor utsträckning i Stockholms närhet, såsom vidare händt i Norrland och torde hända öfverallt, personer, som äga en sommarvilla eller en annan lägenhet ute i en landskommun, men bo och hafva sin näring på annat håll, komma till landstingsmannavalen i denna lands-kommun eller skicka sina fullmakter och på det sättet deltaga i valet tillsammans med kommunens verkliga invånare? Af lands-tingsvalen såsom sådana hafva dessa, på annat håll bosatta, perso-ner i regel intet intresse; de utöfva sin rösträtt i den främmande kommunen endast af politiska skäl, för att stödja en viss poli-tisk riktning. Men huru stämmer detta därmed att landstings-valen gjorts direkta i tydligt syfte att markera, att lands-tingsmännen hädanefter böra utses efter verkligt personligt om-döme hos de röstberättigade? Och huru stämmer det med den allmänna begränsningen af röstetalen, enligt hvilken ingen röst-berättigad skall hafva mer än 40 röster? Den begränsningen blir en fullkomlig illussion vid valen till landstingen. En hel mängd af dem, som utöfva rösträtt till landsting, vare sig bolag eller andra, och som äga att utöfva sådan rösträtt inom två eller flera olika kommuner, kunna på det viset samla på sig mycket mer än 40 röster, i talrika fall många gånger 40 röster, inom samma landstingsområde eller flera sådana. Mot sådana miss-förhållanden finnes icke någon annan hjälp, än att man helt enkelt afskaffar rätten att vid valen till landsting rösta i mer än en enda kommun. Endast på det sättet blir det möjligt att begränsa rösträtten inom de 40 röster, som blifvit satta såsom maximum.

Jag återkommer nu till det, som utskottet har gjort till sitt sista skäl för motionernas afstyrkande, nämligen att ett bifall till

desamma skulle innebära en början till upprifvande af 1907—1909 års beslut. Det skälet lär i dessa frågor icke gälla mycket. Det finnes mycket stora grupper inom denna kammare, som på intet sätt kunna känna sig bundn af Riksdagens beslut i den delen, och detta speciellt därför, att rösträttskompromissen, i hvad den angår den kommunala skalan, genomdrefs man kan säga obesedt, utan verklig pröfning af hvad just *den* reformen egentligen innebar. Hela den kommunala reformen kom att intaga en egendomlig, i viss mån underordnad ställning vid den stora och svåra uppgörelsen, den politiska rösträttens reglering och de proportionella valen voro hufvudsaken, och man fick aldrig egentligen tillfälle att ordentligt undersöka, hvad förändringarna i den kommunala rösträtten och i landstingsvalen i grunden inneburo. — Jag kan icke finna, att man på minsta sätt har någon skyldighet eller något skäl att känna sig bunden af dessa beslut.

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.

(Forts.)

Och jag skulle vilja tillägga en särskild anledning, hvarför kammaren icke heller *bör* låta förleda sig utaf detta skrämskott — det kan gärna kallas så. Gå vi tillbaka till förhållandena 1867, skola vi finna, att, när man *då* påpekade alla de missförhållanden uti den kommunala rösträtten, som genast vid dess tillämpning yppat sig, så restes mot hvarje kraf på förändring genast just samma invändning, som konstitutionsutskottet nu anfört. Också då gjorde man gällande: rösträttsbestämmelserna hafva alldeles nyss blifvit genomförda; dem få vi icke tumma på. Och med det resonemanget kom man in i ett dödvatten, som räckte i årtionden, och som till slut alldeles försumpade den kommunala rösträttsfrågan. Det förefaller mig, som om Andra kammaren skulle handla synnerligen oklokt, om den låte förleda sig att nu igen slå in på samma taktik. Tvärtom, kammaren bör, när nu missförhållandena och missgreppen i den kommunala rösträttskompromiss, som genomdrefs 1907 och 1909, hafva genast blifvit framdragna, utan dröjsmål skrida till pröfning af dessa missförhållanden och afhjälpa dem. Att låta härifrån hindra sig af ett sådant skäl, som består endast i en hänvisning till, att vi så nyligen fattat beslut i saken — det vore att fastna i samma de obotfärdigas politik på det kommunala området, som förut gjort så mycken skada.

För min del är jag öfvertygad om, att de förändringar i den kommunala rösträtten, som nyss blifvit gällande, beteckna början till ett nytt, mera intensivt och genomgripande lif i Sveriges kommuner. Men inte heller mer än början. Jag är öfvertygad, att det moderna samhället i allra högsta grad har behof af en stark stegring i det kommunala lifvet. Det är mycket, som vi ännu endast se antydningar till, och som kommer att utveckla och omskapa våra kommuners lif i framtiden. Ofantligt mycket af trefnaden och det sociala samförståndet i detta land kommer att bero i första rummet just på kommunerna och icke blott på

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.
(Forts.)

det politiska lifvets, statslifvets, förändringar. Men är så förhållandet, då bör man också vara på det klara med, att man inte får draga sig för att redan nu taga ett steg, som ovillkorligen bör komma att leda till en utveckling af det kommunala lifvet i den rätta riktningen, en utveckling till stärkandet af den personliga ansvarskänslan, till stärkandet och betonandet af det personliga omdömet vikt i både val och andra kommunala ärenden, med ett ord, en utveckling till att just personligheten måtte få sin tillbörliga plats i kommunerna så väl som i staten.

Det är denna åskådning, som har samlat motionärerna. Det är samma åskådning, som reservanterna hafva gjort gällande. Och i öfvertygelse om denna åskådnings sanning ber jag, herr talman, att få yrka bifall till båda punkterna i den af herr vice talmannen afgifna reservationen.

Herr Jansson i Djursåtra: Herr talman! Såsom synes hafva såväl motionärerna som reservanterna påyrkat, att den kommunala rösträtten måtte afskaffas för s. k. juridiska personer, och det icke blott för bolag utan äfven för stärbhus samt till och med för förmyndare, som ju nu för talan för omyndig person.

För min del kan jag nämna, att, om yrkandet endast hade gått ut på att moderera rösträtten för bolag, skulle jag möjligtvis hafva kunnat vara med om att underhandla om den saken. Men när motionärerna och reservanterna här icke blott vilja komma bolagens rösträtt till lifs, utan äfven vilja afskaffa den kommunala rösträtten för stärbhus och för omyndig person, så anser jag, att jag omöjligen kan vara med på ett sådant yrkande.

Enligt vår svenska lag har sedan urminnes tider stärbhus haft rättighet att lefva i oskiftadt bo. Och litet hvar veta vi, att det många gånger kan förefinnas sådana förhållanden i stärbhus, att det är nödvändigt och behöfligt, att boet får vara oskiftadt, åtminstone till dess att de omyndiga arfvingarna hafva uppnått en mera stadgad ålder och fått sin uppfostran.

Under sådana förhållanden är det väl ock i sin ordning, att någon af stärbhusets medlemmar får föra stärbhusets talan och i samhällliga frågor utöfva dess rösträtt.

Nu anse emellertid motionärerna och reservanterna, att stärbhus, som lefver i oskiftadt bo, icke skall hafva någon slags rösträtt, utan bara skyldigheter till såväl staten som kommunen, hvilket jag för min del finner vara obilligt.

Gäller det sedan omyndig person, som genom domstols försorg fått den lämpligaste förmyndare, som omständigheterna medgifva, så bör väl denne omyndiges samhällsintressen icke helt och hållet åsidosättas endast därför, att han är omyndig. Har omyndig skyldighet att betala skatt till kommun, bör väl ock hans målsman hafva rättighet att föra den omyndiges talan.

Af dessa skäl har jag icke kunnat gå med på reservanter-

nas eller motionärernas förslag, utan ansett, att utskottets uppfattning har här varit att föredraga. Och då jag fortfarande hyser den uppfattningen, anhåller jag om bifall till utskottets förslag.

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.
(Forts.)

Herr Edén: Herr talman! Jag ber att få göra några anmärkningar med anledning af den siste ärade talarens anförande. Han började med att, såsom han uttryckte sig, medgifva, att, om det endast hade gällt afskaffandet af bolags rösträtt, så skulle han, såsom orden föllo sig, hafva kunna vara villig att *underhandla om saken*. Detta medgifvande är otvifvelaktigt mycket värdefullt, och jag får för min del endast beklaga, att det kommit så sent. Någon antydning i den vägen har jag icke kunnat uppfatta förut under frågans behandling. Det skulle hafva varit af det allra största intresse, om den ärade talaren hade velat låta förstå någonting sådant förr. Då hade man kunnat, såsom den ärade talaren uttryckte sig, försöka sig på att underhandla. Men uttrycket är ju mycket försiktigt, och hvad resultat af underhandlingen hade kunnat blifva, kan man endast gissa sig till. Jag åtminstone törs icke uttala någon förmodan i den vägen. I hvarje fall tror jag inte, att kammaren bör fästa allt för stor vikt vid denna så ytterst försiktiga formulering af sympati för bolagsrösträttens afskaffande, och inte bör det uttalandet kunna vara på något vis bestämmande för Andra kammaren, när den går att fatta sitt beslut i en så viktig fråga som denna. Jag hoppas, att andra kammaren vill på ett vida bestämdare sätt uttrycka sin mening.

Den ärade talaren uppehöll sig själf egentligen endast vid frågan om afskaffande af den rösträtt som tillkommer stärbhus och omyndiga. Det är ju i och för sig påfallande, att han vill lägga saken så. Af opersonliga röster spela de, som tillkomma oskiftade bon och omyndiga, en ojämförligt mindre roll än rösträtten för bolag och andra samfälligheter. Att de förra nu föras fram såsom hufvudsak för att afslå hela förslaget, kan inte undgå att förvåna. Och jag kan för öfrigt icke finna, att vare sig i den ena eller andra punkten de skäl, som den ärade talaren androg, behöfde leda till ett sådant resultat.

Han anmärkte, att ett stärbhus kan enligt svensk lag förblifva oskiftadt länge nog, och det är då, säger han, obilligt, att det stärbhuset icke skall få utöfva rösträtt i kommunala angelägenheter. Mig synes obilligheten icke vara så stor. Jag är icke jurist och känner icke de juridiska förhållandena i detta afseende i andra länder, men jag förmodar, att också annorstädes motsvarande förhållanden finnas, så att arfvingar kunna lefva i oskiftadt bo. Men ingenstädes, där jag kunnat taga reda på saken och där den opersonliga rösträtten för öfrigt saknas, har man gjort något undantag för stärbhusen.

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.
(Forts.)

Därtill kommer, att man måste komma ihåg, att *en* sak är att kunna »utöfva talan», såsom den ärade talaren uttryckte sig, således att kunna tillgodose sina *enskölda* intressen genom vanliga juridiska handlingar. — Den rätten måste naturligtvis alltid tillkomma sterbhus liksom för öfrigt äfven bolag, — och *en annan* sak är att tala och handla i *kommunala* ärenden. Det senare behöfver alls icke följa af det förra. Och för stärbhusen själfva lär väl ändå den kommunala rösträtten icke vara en sak af sådan betydelse, att man för deras skull skulle behöfva afslå detta förslag, när det gäller att genomföra en så viktig princip som att lägga personligheten till grund för deltagande i det kommunala lifvet.

Hvad den omyndiges rösträtt beträffar synes den mig vara olämplig särskildt ur den synpunkten, att det i själfva verket är icke den omyndige själf, som utöfvar rösträtt, utan förmyndaren. Den föregående talaren invände att förmyndaren röstar på den omyndiges vägnar. Ja väl, men det är i alla fall en helt annan person, som röstar efter *sin* uppfattning och åskådning. Förmyndaren kan ju för öfrigt rösta för sin egen del och sålunda med sin egen rösträtt i den mån det kan vara behöfligt bevaka den omyndiges intressen. Och jag fäster ännu en gång uppmärksamheten på det efter mitt förmenande synnerligen olämpliga i att enligt den nuvarande ordningen en person, som genom förordnanden af rätten fått ett flertal förmynderskap, därigenom kommer att i denna egenskap få rösta med ett flertal röster för den ene eller andra myndlingen. Han utöfvar rösträtt för dem alla och hopar sålunda hos sig ett röstetal, som kan vida öfverstiga hvad lagen eljest föreskrifver såsom maximum.

Jag tror för min del, att motionärerna gjort rätt i att, när de grepo sig an med att söka afskaffa bolags och juridiska samfälligheters rösträtt, på en gång taga steget ut och yrka upphäfvande af rösträtt äfven för sterbhus och omyndiga. Det är endast på det sättet, som man verkligen genomför personlighetsprincip, hvilken jag tillåtit mig beteckna såsom så ytterst viktig äfven för det kommunala lifvet. Jag är öfvertygad om, att kammaren icke behöfver draga sig för denna reform, därför att den kommer att gå ut öfver stärbhus och omyndige, och jag förmenar, att det skulle vara en mycket beklaglig händelse, om kammaren af hänsyn till stärbhus och omyndige förkastade detta steg till en lämplig fortsättning af den kommunala rösträttsreformen. Denna nya reform, som man nu yrkar, är i och för sig ganska liten, men genom sin principiella innebörd och genom det sätt, hvarpå den skulle gagna det kommunala lifvet, skulle den säkerligen komma att utöfva en stor och vidtgående betydelse.

Jag hoppas sålunda fortfarande, att kammaren bifaller reservationen.

Friherre Palmstierna: Herr talman, mina herrar! Hufvudfrågan här är ju den angående bolags rösträtt. Jag tror därvidlag, att man inom allt vidare kretsar i landet börjar att inse det rent af orättfärdiga i att bolag skola utöfva kommunal rösträtt. Så småningom har i vissa städer det rent af blifvit ett månglande med bolagsröster, så att man anställer en agent för att anskaffa bolagens röster vid kommunala val. Under sådana förhållanden var det med en viss undran jag afvaktade, huru högerns bonderepresentanter skulle ställa sig till denna fråga.

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.

(Forts.)

Jag har under den politiska utvecklingen under de senare åren alltmera märkt den hopdragning af bonderepresentanterna inom högern i Andra kammaren å ena och bolagens representanter å den andra sidan, som ägt rum. Skulle de förra nu, när orättvisan är så uppenbar, likväl vilja betäcka bolagen i detta afseende, den frågan uppställde sig för mig. Nu har jag fått svar därpå af herr Jansson i Djursätra. Han svarade på det sättet, att han möjligen skulle kunna vara med om att »underhandla» i frågan. Han gaf således icke något klart och bestämdt besked därom, att han ställde sig på den principiella ståndpunkten, att detta missförhållande *måste* komma bort. Han sökte därigenom liksom att utöfva en betäckning af den operosliga makt, som på detta sätt utöfvar ett ödesdigert inflytande i våra kommuner. Ja, mina herrar, jag vill verkligen säga: finner icke herr Jansson i Djursätra — eller skulle icke hans granne bakom honom måhända finna, att Gullspångsbolagets rösträtt icke under alla förhållanden så lämpligt utöfvas? Jag tror, att detta är ett exempel, som ligger rätt nära.

En vinst af denna lilla debatt torde alltid vara, att vi fått en ny belysning af det faktum, som allt klarare framträder, att böndernas och bolagens intressen hopknytas i politiken på höger sida.

Herr Jansson i Djursätra: Herr talman! Om herrar Edén och Palmstierna önskade, att jag skulle komma i en viss fälla för bolagens skull och nu möjligen gjort sig en misräkning, så kan måhända sådant för dem vara mindre behagligt. Jag kan emellertid icke förstå, att jag hade skyldighet att på förhand omtala för professor Edén, att om motionärerna hade inskränkt sig till ändring i lagstiftningen för bolagen och uteslutit sterbhus och myndlingar, så hade vi måhända kunnat underhandla i utskottet om den saken. Om nu professor Edén för sin del anser, att det ligger vikt uppå att få denna fråga igenom äfven med högerns hjälp, så finnes det ju ett mycket enkelt sätt för honom, nämligen att inskränka yrkandet. Den saken kan ju hjälpas redan nu. Intill dess vidhåller jag mitt yrkande.

Herr Ericsson i Vallsta: Det var ett mycket värdefullt
Andra kammarens protokoll 1911. Nr 45.

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.

(Forts.)

medgifvande, som herr Jansson i Djursätra gjorde nu, nämligen att han möjligen kunde vara med om att borttaga bolagens rösträtt. Jag anser, som sagdt, det vara mycket värdefullt, därför att äfven jag för min del särskildt önskar, att denna bolagens rösträtt måtte borttagas. Det kan ju vara så, att ett bolag har fastighet eller inkomst i flera kommuner, som höra till samma landstingsområde. Då kan det inträffa, att bolaget får utöfva rösträtt i alla dessa kommuner och deltaga i val af landstingsman. Han blir då, såsom herr Edén också mycket riktigt påpekade, i tillfälle att utöfva en mycket större rösträtt, än man tänkte sig, då den 40-gradiga skalan infördes. Ett bolag kan förfoga öfver 40 röster i hvar och en af de kommuner, där det har rösträtt. Och det kan väl ändå icke vara riktigt, att någon vid val af landstingsman får utöfva en sådan rösträtt.

Jag vill yrka bifall till reservationen, men jag skulle önska, att, därest frågan änyo komme upp, vi då finge påräkna herr Janssons i Djursätra stöd, därest vi inskränkte motionen till att afse endast bolag.

Jag yrkar, herr talman, för närvarande bifall till reservationen.

Herr Edén: Herr talman! I den form, herr Jansson i Djursätra nu senast framställde sin tanke, har den blifvit för mig åtskilligt klarare. Ty nu har han, om jag icke missförstod honom, sagt: om herr Edén ville inskränka sig till ett yrkande om afskaffande af bolags och andra samfälligheters rösträtt, så skulle förhoppningar finnas att få högern med sig.

Då skall jag bedja att få fråga: har herr Jansson i Djursätra den meningen med detta yttrande, att han går med på ett så begränsadt yrkande, som att skrivelsen till Kungl. Maj:t måtte omfatta först och främst naturligtvis den punkt, om hvilken här icke varit tal, nämligen att vid landstingsmannaval ingen får utöfva rösträtt i annan kommun, än där han är bosatt, och vidare den andra punkten, i den mån den afser afskaffandet af rösträtt för bolag och andra samfälligheter, således utan att nämna omyndig och oskiftadt bo? Är detta herr Janssons i Djursätra mening, så skall jag för min del gå med på att inskränka mig till ett sådant yrkande. Men jag vill först få en förklaring, att detta verkligen är hans mening.

Herr Jansson i Djursätra: I anledning af herr Edéns till mig ställda fråga, får jag meddela, att jag icke uppträder å något partis vägnar utan blott för egen del, och vill jag därjämte förklara, att om herr Edén vill göra en sådan inskränkning i reservationernas yrkande, som han nämnde, så har jag icke något däremot.

Herr Edén: Ja, jag vet förut, att herr Jansson i Djursätra icke nu talar å något partis vägnar. Men jag antager, att jag får fatta den tystnad, som rådde under herr Janssons i Djursätra yttrande, och den omständigheten, att ingen gjort någon anmärkning mot hans ståndpunkt i den saken, såsom ett bevis för, att det parti, som han representerar, kommer att gå med på det yrkande, som han förklarade sig vilja bifalla.

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.
(Forts.)

Under sådana förhållanden ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, men med uteslutande ur punkten 1 af orden »för omyndig och för oskiftadt bo».

Herr *Ahlstrand* instämde häruti.

Herr Gustafsson i Mjölby: Dessa motioner utgöra första attacken mot senaste rösträttsreformen och kommer helt säkert att efterföljas af andra. Jag anser emellertid det vara mycket obetänksamt att redan nu gå längre på detta område.

För öfrigt har jag samma uppfattning som herr Jansson i Djursätra, nämligen att om man har skyldigheter, så bör man också ha rättigheter, och det synes mig vara mycket orätt, att man icke inom kommunen skall kunna vara i tillfälle att bevaka sina ekonomiska intressen.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) afslag därå och bifall i stället till den af herr vice talmannen af Callerholm m. fl. afgifna, vid punkten fogade reservationen samt 3:o) af herr Edén i hans senaste anförande bifall till nämnda reservation med den ändring, att i första momentet däraf orden »omyndig samt oskiftadt bo» uteslötes.

Ordet begärdes nu af

Herr Ericsson i Vallsta, som anförde: Då professor Edén nu har ändrat sitt yrkande och jag förut instämde i hans ursprungligen gjorda yrkande, så ber jag att nu få återtaga detta instämmande och att i stället få instämman i hans senaste yrkande.

Härpå gaf herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på afslag därå och bifall i stället till det af herr Edén under öfverläggningen senast gjorda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i Afd. I punkten B) af utskottets förevarande utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det af herr Edén under öfverläggningen senast framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 80 ja, men 114 nej, hvadan kammaren med afslag å utskottets hemställan bifallit det af herr Edén under öfverläggningen senast framställda yrkandet.

Afd. II.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Slutligen föredrogs *Afd. III.*; och erhöles ordet därvid af

Herr Sjöberg, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag kan för min enskilda del icke låta denna punkt gå förbi utan att yttra några ord om den fråga, som det här gäller.

Såsom herrarne finna af betänkandet, väcktes vid förra årets riksdag en motion af herr Wallin, hvori han påyrkade, att landstingsman måtte tillerkännas 8 kronor om dagen för den tid, landstinget varade, och som oundgängligen åtginge för resan fram och åter. Konstitutionsutskottet, som hade att behandla detta ärende, afstyrkte emellertid förslaget i fråga. Vid betänkandet var dock fogad en reservation af herr Staaff m. fl., i hvilken det yrkades, att Riksdagen måtte besluta en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om förslag till sådan ändring af § 24 i förordningen om landsting, att skäligt dagtraktamente måtte för deltagande i landstingssammanträden tillerkännas landstingsmän och deras suppleanter. Första kammaren godkände utskottets förslag, under det Andra kammaren biföll den vid utlåtandet af herr Staaff m. fl. fogade reservationen.

Jag får uppriktigt säga, att det är med en viss förvåning man finner, att ehuru förslag om dagtraktamente till landstingsmännen gång efter annan återkommit här i Riksdagen, man dock aldrig hör ifrån landstingsmännen själfva några önsknings framställas i den vägen. Jag har själf varit landstingsman under 14 års tid, men jag får säga, att jag under den tiden aldrig

hört vid landstinget några uttalanden om, att dagtraktamente borde beredas landstingsmännen för den tid, landstinget varade. Trots detta, att från landstingsmännen själfva icke några dylika uttalanden blifvit gjorda, ha dock, som sagdt, gång på gång förslag framställts här i Riksdagen om införande af dylikt dagtraktamente.

Jag skulle emellertid icke haft något att invända härvidlag, om här blott uttryckligen sagts ifrån, att detta dagtraktamente å 6 kronor endast skulle utgå för den tid, som själfva landstinget varade. I sammanhang härmed ber jag att få erinra om, att, såsom vi alla känna till, redan nu förekomma inom landstinget vissa befattningar, som äro aflönade. Jag kan i det fallet exempelvis nämna ledamotskap i styrelse för *spritbolag*, för *lasarett*, *sjukstugor*, blindskolor, idiotanstalter, skyddshem m. m. samt en hel del revisorsuppdrag m. m.

Vid hvarje landsting förekommer vidare en utgiftspost, som heter »reseersättning till landstingsmän». I det landsting, jag tillhör, uppgår nämnda utgift till omkring 1,000 kronor. Om denna summa delas upp på de till ett 50-tal uppgående medlemmarne af landstinget, blir det alltså i medeltal cirka 20 kronor i reseersättning åt hvarje landstingsman. Skulle nu därtill dagtraktamente utgå för de 5 dagar, som landstinget pågår, skulle detta för hvarje landstingsman utgöra 30 kronor, och inalles skulle den utgift, som på det sättet komme att uppstå, uppgå till omkring 1,500 kronor. Dessutom skulle äfven dagtraktamente utgå under resedagarna. Om man därjämte tager hänsyn till de aflönade uppdrag, som förekomma inom landstinget, finner man, att totalkostnaden icke kommer att stanna under 4,000 kronor. Den skulle i detta fall uppgå till ej mindre än 4,560 kronor. Jag undrar dock, hvad man skulle säga i min hemtrakt, om ett sådant beslut här fattades, att det föreliggande förslaget nu bifölles, så att landstingets utgiftskonto blefve på detta sätt ytterligare betungadt.

Jag tror för min del, att så länge som det finnes så riklig tillgång på kandidater vid landstingsmannavalen, som nu verkliga är fallet, är det icke klokt att antaga ett sådant förslag som detta. Om emellertid dagtraktamente skulle utgå endast under de dagar, som själfva landstinget varade, skulle jag icke här yrka afslag å förslaget, men här talas ju i utskottets betänkande om, att man bör ha ersättning för utgifterna under bortavaron från hemmet, alltså under hela den tid, som man är upptagen till följd af landstingsmannauppgdraget, och på grund däraf kan jag icke vara med om detta förslag, utan ber att få uttala min protest emot detsamma. Denna röst, som påyrkar landstingsmannaarfvode, kommer icke från landsbygden och dess representanter inom landstingen; jag tror, att de, som där taga

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.

(Forts.)

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.

emot detta förtroendeuppdrag, verkligen betrakta det som ett hedersuppdrag.

Såsom jag förut påpekade, kommer, om jag tänker på det landsting, som jag själf tillhör, i medeltal 20 kronor på hvarje landstingsman i ersättning för resekostnader, såväl för skjuts som järnvägsresa, och hvad man sålunda får är, tror jag efter mitt sätt att se, tillräckligt för att lefva under de dagar, landstinget varar — större pretentioner har man icke.

(Forts.)

Jag ber således, herr talman, att få yrka afslag å utskottets förevarande hemställan.

Vidare anförde:

Herr Ericsson i Vallsta: Herr talman! Ifall det kan lända den föregående talaren till någon uppbyggelse att veta, att detta kraf är framkommet äfven från landstingsmän, skall jag be att få omnämna för honom, att jag är medmotionär uti denna fråga, och jag har haft äran att vara landstingsman i ganska många år och känner därför till denna sak något litet.

Vidare ber jag få påpeka, att jag tror den föregående ärade talaren skulle ha yrkat bifall till utskottets förslag, om han blott läst igenom förslaget riktigt. Han sade, att om förslaget blott afsåge den tid, som landstingsmötena varade, så skulle han ha kunnat vara med om förslaget. Men när det är fråga om ledamotskap i spritbolag, i styrelse för idiotanstalter, skyddshem o. s. v., så kunde han icke vara med om förslaget. Nu står här emellertid i förslaget: »Landstingsman eller suppleant åtnjuter af landstingets medel i dagtraktamente under landstingets möte sex kronor» o. s. v. Landstingsman skulle alltså icke enligt förslaget få sex kronor för resedagarna, utan endast för de dagar, då landstingsmöten påginge. När den föregående ärade talaren fått sin uppmärksamhet fäst på detta förhållande, hoppas jag, att han går med på utskottets förslag i den delen.

Jag ber vidare att få påpeka, att utskottet yrkat nedsättning i skjutslegan, så att de kostnader, som dagtraktamentena skulle medföra, skulle måhända kunna utjämnas af den minskning, som sålunda skulle uppstå i de nu utgående kostnaderna för landstinget. Såsom nu är, är det högst oegentligt ställt i det fallet. Personer, som ha mycket kort väg att resa till landstinget, få följaktligen uppbära mycket ringa reseersättning, och de få därför förhållandevis tillskjuta rätt mycket af egna medel för att kunna uppehålla sig vid landstinget. De däremot, som ha lång väg att resa, få uppbära större reseersättning och kunna icke allenast uppehålla sig vid landstinget på hvad de få öfver på resekostnadsersättningen, utan de ha äfven dagtraktamentena för resedagarna därutöfver. Det län jag tillhör är ganska långsträckt, och residensstaden ligger i södra ändan af länet. Det

gör, att somliga af landstingets ledamöter ha en mycket lång väg att resa, medan andra däremot ha mycket kort. Jag har roat mig med att efter järnvägstabellen räkna ut, hur det ställer sig i detta fall. Jag har då funnit, att om en landstingsman har t. ex. 38 kilometer att resa på järnväg — jag har här alldeles bortsett från landsvägsskjuts, ersättning för transport af reseffekter o. d. och endast tänkt på själfva järnvägsresan — har han rättighet att debitera första klass fram och åter och att således uppbära 5 kronor. Om han är ekonomisk, reser han i tredje klass, och det kostar för resa fram och åter 2 kronor, och han gör således en vinst på 3 kronor, på hvilken han skall lefva 4 à 5 dagar i residensstaden. En annan landstingsledamot återigen, som har 253 kilometers järnvägsresa till residensstaden — det finnes verkligen sådana fall däruppe — får uppbära därför 25 kr. 90 öre, motsvarande järnvägsbiljett i första klass — jag bortser fortfarande från landsvägsskjuts. Han kan vidare debitera, sådant har händt, sofvagnsbiljett, som kostar 10 kr. 70 öre, hvilket för såväl fram- som återresan gör 21 kr. 40 öre; inalles skulle han således uppbära en ersättning af 47 kr. 30 öre. Om han emellertid, i likhet med den, som här nyss omnämndes, är ekonomisk och reser i tredje klass, kostar detta honom endast 12 kronor, och han kan således få ett öfverskott på 35 kr. 30 öre, på hvilket han kan lefva under vistelsen i residensstaden, då den andra däremot för samma ändamål blott har 3 kr.

Om utskottets förslag nu bifalles, utjämnas förhållandena, så att, under förutsättning att landstinget skulle pågå i fyra dagar, den, som hade den kortare vägen, skulle icke få 5 utan 3 kr. — ty jag vill påpeka, att vi föreslagit resa i andra klass i stället för såsom förut i första — och därjämte skulle han få fyra dagtraktamenten à 6 kr. eller 24 kronor, hvilka tillika med reseersättningen göra allt som allt 27 kr. Den, som hade den längre vägen, får uppbära för järnvägsbiljett andra klass 17 kr. 15 öre, och om han tar sofvagn, som kostar 5 kr. 35 öre, blir det 10 kr. 70 öre för resa fram och åter; detta plus 24 kr. i dagtraktamente gör 51 kr. 85 öre. Således, den som hade den längre vägen får med dessa bestämmelser en större inkomst på endast 4 kr. 55 öre, under det den, som hade den kortare vägen, får en ökad ersättning af 22 kr.

Jag nämnde nyss, att jag här icke räknat med landsvägsskjuts. Skulle man det göra, skulle ojämnheten enligt nu gällande bestämmelser bli ännu större och följaktligen utjämningen enligt utskottets förslag äfven större, ty enligt utskottets förslag får man nämligen icke debitera för två hästar utan endast för en.

Under sådana förhållanden ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, och jag hoppas, att den före-

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.
(Forts.)

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar. gående talaren äfven går med på ett sådant yrkande, när han nu fått höra, hur det egentligen förhåller sig.

Herr Sjöberg: Herr talman, mina herrar! Jag får verkligen erkänna, att jag icke beaktat, att utskottet här i sin hemställan särskildt understrukt, att detta dagtraktamente endast skulle utgå under pågående landsting, men professor Edén har nu varit vänlig att påpeka den saken för mig.

Jag uttalade nyss, att om förslaget verkligen afsåge, att dagtraktamente endast skulle utgå för de dagar, som landstinget påginge, skulle jag ha kunnat låta förslaget passera utan invändning, och den föregående talaren uttryckte nu den förmodan, att, då jag finge veta, att förslaget endast hade en sådan innebörd, jag då skulle kunna gå med på detsamma. Jag vill emellertid uppriktigt säga, att hvad han här yttrade omvände mig helt och hållet i den punkten, så att jag nu än kraftigare vill yrka afslag å utskottets hemställan.

Det är väl nämligen så, att detta landstingsarfvode eller traktamente skulle tillkomma af välmening för de aktade arbetare, som genom rösträttsreformen med all säkerhet komma att inväljas i landstingen. Detta dagtraktamente skulle väl afse att sätta dem i tillfälle att deltaga i landstinget, som eljest icke ha råd att vara ifrån sitt hem och sitt arbete eller sin befattnings.

Men hur skall nu detta realiseras vid landstingen? Skall man, när det gäller de där många befattningarna, om hvilka jag talade, dela upp landstingsmännen i två klasser och säga: Ni, som icke ha råd, ni kunna icke få någon af dessa befattningar, utan dessa tillkomma de andra. Man bör väl vara rättvis och bedöma landstingsmännen efter deras egenskaper och förmåga, så att, om äfven en arbetare kan sköta en dylik befattning, resa ut på revideringar och ett och annat, skall han ha samma rätt som andra landstingsmän, och någon sådan uppdelning af dem i två klasser går väl icke för sig. Den tanken fick jag under den föregående talarens anförande.

Dessutom tycker jag det vara besynnerligt, att det ärade utskottet, såsom man kan finna af klämman, nedsatt landstingsmännens värdighet. Förut ha de haft reseersättning efter beräkning af skjutslega för två hästar och för resa i första klass både på järnväg och ångbåt, men nu sätter utskottet ned denna förmån, så att landstingsmännen få betaldt endast för resa efter en häst och för resa i andra klass.

Jag ber emellertid, herr talman, att fortfarande få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Strömberg: Herr talman! Jag är visserligen icke landstingsman och kan sålunda icke i likhet med den föregående

talaren lämna kammaren några dyrbara erfarenheter från detta kall, men jag vill ändå, då den ärade talaren på smålandsbänken icke alls kan fatta, hvarför denna fråga kommit upp, då icke landstingsmännen i landsbygden gifvit uttryck för sin önskan att få dagtraktamente, till hvad herr Ericsson i Vallsta redan påpekat nämna, att det har väl nu kommit till ett annat förhållande, som just motiverar detta. Jag har de båda år, jag varit med som motionär i denna fråga, ansett, att när vi fått en rösträttsförändring, som medger äfven arbetareklassen att bli representerad i landstingen, och då vi veta, att många bland arbetarna verkligen befinna sig i sådana ekonomiska förhållanden, att det är mycket svårt för dem att försaka en hel veckas inkomst, torde just detta utgöra ett ganska kraftigt skäl, hvarför frågan nu kan anses ha kommit i det läget, att detta utskottsyrkande bör bifallas. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till detsamma.

Ang. ändringar i lagen om val till Riksdagen och i vissa kommunalförordningar.
(Forts.)

Efter det öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen gifvit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag å såväl berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 5.

Härefter förelåg till afgörande statsutskottets utlåtande, nr 60, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning af statsbana från Ströms vattudal till Ångermanälven samt i dithörande ämnen väckta motioner.

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattudal till Ångermanälven.

I en till Riksdagen afåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition, nr 69, af den 10 februari 1911 hade Kungl. Maj:t, under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att, under förbehåll att de i statsrådsprotokollet förutsatta villkor om kostnadsfri upplåtelse af mark m. m. iakttoges, dels besluta anläggning af en statsbana från Ströms vattudal (Ulriksfors) till Ångermanälven (Volgsjön) för en beräknad kostnad af 9,050,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att närmare förordna om de orter, järnvägen borde genomgå, dels ock för banans påbörjande bevilja ett anslag för år 1912 af 900,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1911 af tillgängliga medel förskottsvis utanordna 200,000 kronor.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehafvt följande under innevarande riksdag väckta motioner, nämligen inom Första kammaren nr 36 af herr *Pers* samt nr 93

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven och 99 af herr *Hägglund* och inom Andra kammaren nr 116 af herr *Olsson* i Älfaldalsåsen samt nr 193 och 332 af *Bromée* i Billsta m. fl.

I sina berörda motioner hade herrar Pers och Olsson i Älfaldalsåsen sammanstående hemställt, att Riksdagen måtte besluta att anslå 500,000 kronor till påbörjande af en statsbana norrut ifrån Sveg till Brunflo eller annan lämplig punkt på tvärbanan genom Jämtland.

(Forts.)

Herr Hägglund hade föreslagit i motionen nr 93, att Riksdagen, med afslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 69, måtte besluta anläggning af en statsbana från Brunflo till Sveg för en enligt ofvannämnda proposition till 11,700,000 kronor beräknad kostnad, med rätt för Kungl. Maj:t att närmare förordna om de orter järnvägen borde genomgå, allt med de förbehåll i tillämpliga delar, som i propositionen föresloges i fråga om linjen Ströms vattendal—Ångermanälven, samt för banbyggnadens påbörjande bevilja ett anslag för år 1912 af 900,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under 1911 af tillgängliga medel förskottsvis utanordna 200,000 kronor; samt i motionen nr 99, att Riksdagen måtte besluta att till Kungl. Maj:t aflåta underdånig skrifvelse af innehåll, att Kungl. Maj:t snarast möjligt måtte inleda vederbörliga underhandlingar angående förvärfvandet för statsverkets räkning ej blott af järnvägen Sveg—Orsa, bandelen Orsa—Mora och järnvägen Mora—Vänern utan äfven af Göteborg—Bergslagernas järnväg, samt att Kungl. Maj:t så snart ske kunde måtte till Riksdagen aflåta det förslag, till hvilket nämnda underhandlingar kunde komma att gifva anledning.

Vidare hade herr Bromée i Billsta m. fl. föreslagit ej mindre i motionen nr 193, att Riksdagen ville besluta byggande af järnväg från Sveg till Brunflo vid tvärbanan i enlighet med utredning och plan, som af järnvägsstyrelsen blifvit upprättade för Inlandsbanan i denna del, samt för byggnadens påbörjande för år 1912 anvisa ett anslag af 500,000 kronor, än äfven i motionen nr 332, att Riksdagen ville till påbörjande af byggnaden af järnväg dels från Sveg till Brunflo och dels från Ström till Volgsjön för år 1912 anvisa ett anslag af 1,000,000 kronor, däraf 500,000 till hvardera bandelen, med rätt för Kungl. Maj:t att af tillgängliga medel för innevarande år och för sagda ändamål använda 300,000 kronor.

Utskottet hemställde,

a) att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning, måtte, under förbehåll att uti statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 10 februari 1911 angifna villkor om kostnadsfri upplåtelse af mark m. m. iakttoges, dels besluta anläggning af en statsbana från Ströms vattendal (Ulriksfors) till Ånger-

manalfven (Volgsjön) för en beräknad kostnad af 9,050,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att närmare förordna om de orter, järnvägen borde genomgå, dels ock för banans påbörjande bevilja ett anslag för år 1912 af 900,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1911 af tillgängliga medel förskottsvis utanordna 200,000 kronor;

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Angermanälven.

(Forts.)

b) att herr Pers motion nr 36, herr Hägglunds motion nr 93, herr Olssons i Äldalsåsen motion nr 116 och herr Bromées i Billsta m. fl. motioner nr 193 och 332 måtte anses besvarade genom hvad utskottet yttrat och i mom. a) föreslagit; samt

c) att herr Hägglunds motion nr 99 icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet hade emellertid fogats reservationer af:

herrar grefve *A. F. Wachtmeister*, *Olsson* i Fläsbro, *Sjö*, *Nilson* i Örebro och *Erikson* i Öfra Odensvi, som föreslagit,

a) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte af Riksdagen bifallas,

b) att herr Pers motion nr 36, herr Hägglunds motion nr 93, herr Olssons i Äldalsåsen motion nr 116 samt herr Bromées i Billsta m. fl. motioner nr 193 och 332 icke måtte af Riksdagen bifallas, samt

c) att ej heller herr Hägglunds motion nr 99 måtte vinna Riksdagens bifall; samt

herrar *J. T. Larsson*, *Thorsson* och *Lindblad* i Göteborg i fråga om motiveringen.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, lämnades på begäran ordet till

Herr *Sjö*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Som herrarna finna, har jag jämte några kamrater i utskottet till detta betänkande fogat en reservation, och det är med anledning däraf som jag nu vill framställa de skäl, som föranledt min afvikande mening. Innan jag detta gör, ber jag dock att få nämna, att jag ingalunda vill uttala något klander mot Kungl. Maj:t och dess regering, ty det veta vi litet hvar, att det är Riksdagen, som varit orsak till, att vi fått fram detta förslag, sådant det nu föreligger, evär Riksdagen förut beviljat anslag och i skrifvelse anhållit, det Kungl. Maj:t ville låta verkställa en utredning och framlägga förslag. Nu ha vi detta förslag, men det är af den beskaffenhet att, såsom vi se såväl af järnvägsstyrelsens utlåtande och utredning i frågan som äfven af Kungl. Maj:ts framställning, det kapital, som lägges ned i detta företag, väl aldrig någonsin, vill jag säga, kommer tillbaka.

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven.

(Forts.)

Vi hörde härom dagen, när expeditionschefen i civildepartementet, numera tillförordnade landshöfdingen von Sydow, demonstrerade detta förslag i kammaren, att han äfven uttalade sig om den ekonomiska bärigheten af denna järnvägsbyggnad. Han nämnde därvid, att staten skulle ärligen få sätta till, om jag icke hörde fel, 2,500,000 kronor för trafikerandet och möjligen äfven för ränta å i detta företag nedlagdt kapital. Det är icke uppmuntrande att höra, att man skulle få sådana utgifter ärligen för ett sådant företag. Han nämnde vidare, att det gods, som skulle fraktas på järnvägen, skulle vara träkol, som man skulle kola af vindfällad skog, hvilken man skulle taga reda på, samt tjära, som skulle framställas af uppbrutna stubbar. Dessa produkter skulle tagas på de områden, järnvägen genomlöper. Hvar och en af oss, som rest i öfre Norrland, särskildt på linjen Luleå—Gellivare, genom skogarna, har säkert funnit liksom jag, då jag för flere år sedan reste på den sträckan, att där var ofantligt mycket vindfällad skog, hvilken ingen tog reda på. Under min resa fäste jag äfven mina kamraters uppmärksamhet på och uttalade min förvåning öfver den myckna skogen, som låg där, och att man icke brydde sig om att köra ihop den och hugga sönder den för ett eller annat ändamål. Flera år efteråt reste jag samma väg. Samma skog låg där. En tredje gång på samma sätt. Hvad har man för förhoppningar om, att man vid denna järnväg bättre skall taga reda på skogen, än hvad man gjort där uppe utefter linjen Luleå—Gellivare. Jag har icke stora förhoppningar om, att norrlänningarna skola taga vara på denna skog mera i det ena fallet än i det andra. Är denna min uppfattning riktig, vet jag sannerligen icke, hvad man skulle få att frakta på denna järnväg i dessa ödemarker.

T. f. landshöfding von Sydow yttrade vidare, att man icke skulle få frakta timmer, bjälkar eller stockar, utan dessa trävaror skulle kastas i floderna, i flottlederna, för att sedermera forslas ned till öppet vatten och där försågas och förädlas och sedermera fraktas ut. Jag har verkligen föreställt mig, att, när man lämnat anslag till norrländska järnvägar, dessa järnvägar skulle vara till för att utfrakta den myckna skogen, som man hör så vackert talas om där uppe. Men nu blir det för dyrt, kan man förstå, att frakta någon skog, utan det man skulle frakta är endast kol efter vindfällad skog och tjära efter uppbrutna stubbar. Det synes mig vara ganska mörka utsikter för att en sådan järnväg skall bära sig, och det är fördenskull jag icke kunnat biträda vare sig Kungl. Maj:ts eller utskottets hemställan.

Den förste bland reservanterna, som också uttalat sig mot Kungl. Maj:ts hemställan, har — det veta herrarna — varit generaldirektören i domänstyrelsen. Han sade under den förberedande behandlingen inom utskottet och har äfven, ser jag, uttalat i Första kammaren, att under den tid han var generaldirek-

tör i domänstyrelsen, reste han icke blott där uppe i Norrland, där han gjorde sig underrättad om förhållandena, utan äfven i öfriga delar af landet för att inspektera och se till kronans egen- domar och kronans skogar och på samma gång äfven för att sätta sig in i lefnadsförhållanden, jordbruksförhållanden o. s. v. Han säger, som herrarna se i reservationen, att om denna järnväg dragits något östligare, så skulle den ha burit sig bättre, ty längre österut finnes det större utvecklingsmöjligheter i alla afseenden. Jag undrar fördenskull, om man icke borde uppskjuta denna fråga ännu något år, så att vi kunna få en utredning just åt det håll denne reservant pekat.

Detta är för mig en synnerligen viktig fråga, ty man skall komma ihåg, att vi offra mångfaldiga millioner på denna bit. Den är likväl icke den enda, utan det skall bli en fortsättning sedan, så att, ifall så verkligen kommer att ske, vi ha ganska stora summor, som vi ännu få vänta att ge ut för detta ändamål.

Det är en annan sak också, som man borde, har det synts mig, beakta. Och det är, att Kungl. Maj:t här har visat oss en tablå öfver, att vi under det senaste årtiondet byggt järnvägar för i medeltal 5,800,000 kronor per år, men nu skulle vi under de närmaste sju, åtta åren bevilja medel för järnvägsbyggnader till mellan 8 och 9 millioner kronor årligen eller omkring 2 1/2 million kronor mera ensamt för järnvägar, än vi ha gifvit ut under de föregående åren. Det har synts mig, att när man nu tillika har beviljat stora anslag icke allenast för Vänersborg—Göteborgs-kanalen utan därjämte förlidet år för Porjusfallens utbyggande i ändamål att tillvarataga kraften där, hvarjämte vi nu från utskottet snart komma fram med förslag om Älfkarlebyfallens utbyggande och apterande för erhållande af kraft — och det är mycket stora belopp, som härvidlag äro ifrågasatta — då skall detta också komma att draga många arbetare från jordbruksnäringen och industrien, och jag undrar, om detta kan vara klokt att på det sättet riktigt storma på med att lämna anslag och komma fram med det ena förslaget gående ut på större summor än det andra.

Under alla de många år, jag suttit i Riksdagen, har aldrig tillförene kommit så många järnvägsprojekt och så många andra stora projekt och förslag, hvilkas utförande fordrat pengar, som det gjort vid denna riksdag. Säkert är emellertid, att om vi bevilja alla dessa belopp, som nu fordrats af Kungl. Maj:t, befarar jag verkligen, att man går litet för fort med ärendena, och jag anser, att det icke kan vara nyttigt, att man så där hastigt och ojämnt fördelar arbetskraften än på det ena företaget, än på det andra och tar arbetarna från jordbruket och öfriga näringar. Det kan icke vara godt för landet i dess helhet.

Visst och säkert är det åtminstone i de flesta fall, att om jordbruksarbetare eller andra arbetare ge sig på sådana där järn-

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven.

(Forts.)

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Angermanälven.

(Forts.)

vägsbyggen eller andra statens byggen, så återgå de icke gärna till jordbruket, när de ha fortsatt med sitt nya arbete i några år, och det anser jag vara till ganska stor skada, att de skola tagas ifrån modernäringen och dess skötsel i så stor utsträckning, som de föreslagna arbetena verkligen skulle medföra. Herrarna skola fördenskull icke alls undra öfver, att jag har mina stora betänkligheter, men jag säger ännu en gång, att Kungl. Maj:t och dess regering icke har kunnat göra annat än som den nu gjort, så att detta är icke alls något klander mot dem, långt ifrån det; de ha fått ärendena i ordning nu, och då ha de velat också skiljas från dem, kan jag förstå. Jag tror också, att det skulle vara det riktigaste, när nu Riksdagen har sin rätt att icke allenast fördela anslagen utan äfven ordna arbetsförhållandena, att man då också kunnat taga denna sin rätt i akt.

Det är sålunda med stöd af hvad jag uttalat i den föreliggande frågan, som jag, herr talman, anhåller att få yrka afslag icke allenast å Kungl. Maj:ts framställning utan äfven å utskottets hemställan och jag skall be att få yrka bifall till den i ärendet afgifna reservationen.

Vidare anförde

Herr Hellberg: Herr talman, mina herrar! Jag antar, att det väl näppeligen är någon i denna kammare, som skulle finna det underligt, om jag skulle bedja att få besvara kammaren några minuter i denna fråga. Jag torde nämligen vara den i denna kammare, som, åtminstone i visst afseende, kan vara mest intresserad för denna frågas utgång. Den ifrågasatta banan kommer nämligen att genomlöpa den stora valkrets, som jag har äran representera. Slutpunkten, eller Dalasjö, ligger, som vi veta, inom Vilhelmina socken, som ensamt den är större än hela Skaraborgs län. Tillsammans med öfriga socknar i domsagan är den senare lika stor som hela Skåne, Blekinge, Halland, Bohuslän, halfva Kronobergs län och Öland tillsammans. Jag har endast i korthet och i förbigående velat erinra om detta.

Ja, det går väl an, herr Sjö, för dem, som själfva bo invid järnvägsstationerna att i fråga om banbyggnader på annat håll endast låta det materiella, millionerna och »bärkraften», bli det enda afgörande. Man borde dock kunna fatta och förstå, att det här dock gäller mycket annat, som är af långt större betydelse. Det gäller ingenting mer och ingenting mindre än om den talrika befolkning, som nu finnes inom västerbottniska Lappmarken, skall bevaras åt fosterlandet eller ej. Redan nu kan man vid en färd i dessa på kommunikationer så vanlottade bygder finna — jag har själf sett det med egna ögon — ett flertal ödegårdar, hvilkas ägare sett sig tvingade att uppge den

ojämna och hårda kampen för ett magert bröd för att i stället söka bättre sådant i annat land.

I tidningen »Dagens Nyheter» för i måndags förekom det en rent våldsamt artikel mot inlandsbanan. Den var hämtad ur en broschyr med titel »Är inlandsbanan berättigad?» Däri häfdas, att inlandsbanan alltid kommer att verka som en ekonomisk blodåftappning. Ja, om banans ekonomiska bärighet icke ingifver så stora förhoppningar, torde man dock å andra sidan kunna ifrågasätta, huruvida det kan vara förenligt med landets väl, att en annan blodåftappning kommer att äga rum, nämligen utaf ungt, friskt blod. Ty de herrar, som i likhet med herr Sjö äro beredda att afge sin röst mot inlandsbanebyggets fortsättning norrut, kunna vara förvissade om, att emigrantströmmen från dessa bygder icke minskas däraf, att frågan faller. Den kommer i stället att tilltaga uti oroväckande grad. Utvandringen har ökats från cirka 700 per år under 1891—1900 till 1,641 under perioden 1901—1909. Icke ens ett bifall till förslaget skulle kunna stoppa denna förödande ström utaf, som jag sade, ungt och friskt blod och kraftiga, seniga armar, ty man har förlorat hoppet att någonsin få gagn af den efterlängtade banan, då enligt regeringens förslag ett så blygsamt belopp som 900,000 kronor tillmättes för ett företag af så oerhörd vikt och betydelse, att det behöfdes flera gånger den summan, hade jag så när sagt, i ärligt anslag. Själf har jag blifvit ombedd däruppifrån att motionera om 1,500,000 kronor till att börja med, men motionstiden var då tyvärr redan utgången. Ja, så tänker och resonerar mau och så hoppas man däruppe.

Om vi, såsom en tidning uti Västerbotten för en tid sedan påminde om, skulle bortse från de anslag, som under de båda senaste åren lämnats för järnvägen till Skellefteå, är det två decennier sedan ett enda öre offrades för banbyggnad i Västerbotten, och dock är det ett län, som är lika stort som åtta sådana i södra delarna af landet. Och under tiden har staten skördat därifrån 50 millioner kronor ur skogarna, utan att ge någonting nämnvärdt igen. Staten har beträffande Västerbottens län gjort sig skyldig till, jag hade så när sagt, en utsugning, ty skogsmillionerna inhöstas för hvarje år, som går, men föga arbete beredes folket, som i stället genom Riksdagens — om det tillåtes mig säga — oförstående för alla nödrop däruppifrån satts på mycket klena fötter. Slutligen vaknade man dock upp och satte en gräns för bolagens utrotningskrig mot den själfägande bondebefolkningen, men — det var för sent.

Jag frågar: finns det verkligen så godt om lefvande försvarskraft här i landet, att man har råd att taga hänsyn till några tusen kronors större afkastning framför en folkminskning af några tusen arbetsdugliga människor? Ja, då må man motsätta sig banbyggandet. Har framtidslandet så ringa värde, så bör

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven.
(Forts.)

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ängermanälven.

(Forts.)

man icke offra något för dess kolonisation. Då är det bäst så godt först som sist följa de röster, som för några år sedan höjdes om detta framtidslands ödeläggande, och för att nå detta mål behöfva vi här icke votera några summor. Det liksom väger däruppe, om dessa bygder skola bli öde eller ej, och på sina ställen har verkligen ödeläggelsen börjat. Man säljer rubb och stubb, och om auktionen icke inbringar de nödiga penningarna till amerikabiljetten, så finns ju alltid den utvägen att få låna.

Det egentliga motståndet grundar sig på, som vi ha hört, att banan icke kan bära sig och att den skulle draga för många millioner i släptåg. Det må vara sant. Men statsutskottet erinrar dock om, att järnvägsstyrelsen ställt i utsikt, att bruttoinkomsterna från banan några år efter banans öppnande skola täcka driftkostnaderna, och detta låter ju hoppfullt, tycker jag. Jag hör till dem, som anse, att det är den sociala och statsökonomiska synpunkten, som skall läggas på denna bana. Det gäller nämligen att öppna för kultur och ekonomisk utveckling världiga vidder med stora möjligheter i skogar, odlingsbar jord, vattenfall m. m., som nu icke komma till någon nytta, såsom herr Sjö nyss påvisade, i synnerhet i fråga om vindfällena. Endast inom Vilhelmina och Tåsjö revir kan banan upphämta produkter från ungefär 600,000 hektar duglig skogsmark, hvaraf staten äger en betydlig del. Att möjligheterna för foderproduktion och boskapsskötsel delvis äro större än i kustlandet påvisades i går i Första kammaren. Och en annan sak: af Norrlands utveckling under de sista 30 åren kan man sluta till betydelsen af att möjliggöra utnyttjandet af det inre Norrlands rika resurser och kulturförmåga.

Jag skall be att få nämna några siffror. Folkmängden i Norrland har under de sista 30 åren ökats med 52,7 %, under det att ökningen i det öfriga Sverige stannat vid 14,5 %. Den odlade jorden har under samma tid ökats med bortåt 80 % mot 35 % i det öfriga Sverige. Kreatursstocken har ökats med 42 % mot icke fullt 25 % i det öfriga Sverige.

Fastighetsbevollningen, som år 1879 var 102,000 kronor i rundt tal, utgjorde år 1909 472,000; den till bevilning uppskattade inkomsten hade samtidigt ökats från 35,900,000 till 168,500,000 kronor, alltså 13,3 % af den för hela Sverige uppskattade inkomsten. Vi måste väl häraf inse och fatta, att det är uppenbart, att här finnas värdekällor att taga vara på och värdekällor af mycket stor betydelse.

Ett rationellt jordbruk kan inte komma till stånd, utan att tillgång till billiga gödningsämnen erbjudas. Fraktkostnaderna i Lappmarken spela en hämmande roll i detta fall, och om enbart värden, som åtgå i landsvägsfrakter såväl af tidsspillan som ock af pengar — i medeltal är det till kyrkoplatserna 16 à 18 mils väglängd från närmaste järnvägsstation och kostnaden för

frakt är 5 à 8 kronor pr 100 kilo — kunde läggas till jordbru- *Ang. anlägg-*
 ningsgren. Det historiskt bevingade ordet om tre ting såsom *ning af stats-*
 erforderliga för krigföring kan äga sin motsvarighet, när det är *bana från*
 fråga om Lappmarkens utveckling. För det första erfordras *Ströms vattu-*
 kommunikationer, för det andra kommunikationer och för det *dal till Ånger-*
 tredje kommunikationer. Med dessa ting skall det bli möjligt *manälven.*
 att föra det fredens krig, som behöfves i Lappmarken. (Forts.)

För visso: den enda bot, som finns, är kommunikationer. Det förstå inte de, som ha några minuters väg till järnvägsstationen och aldrig haft tillfälle att se sig omkring i obygderna men den, som har 20—30 mil till densamma, eller såsom jag med egna ögon sett huru dessa människor ha det, han vet det. Jag fick i höstas företaga en resa upp till Sorsele, genom hvilken sockenbanan en gång skall gå, och dit det är 15 mil från Lycksele. Jag sade då åt befolkningen där uppe, att jag, som suttit i Lycksele, tyckt mig bo i Sibirien, fast jag haft endast 6 1/2 mil till järnvägsstationen, men sedan jag nu sett, huru de hade det och huru de till en järnvägsstation hade 18 mil och till en annan 21 mil, lofvade jag, att jag aldrig skulle säga så mer. Jag kan därför inte och vill inte tänka mig, att majoriteten i denna kammare skall vara så okänslig, för att inte säga blind, för de verkliga förhållandena, att den skall ställa sig afvisande, då Första kammaren som bekant tagit banan utan votering, d. v. s. enhälligt, antagligen till stor del tack vare herr civilministerns briljanta anförande där i går.

Man säger, att denna bana icke skall bära sig. Det är en mycket omtvistad sparsamhet, när det gäller ett stort nationellt företag, som i förhållande till försvarsutgifterna ovillkorligen måste betecknas såsom ett produktivt företag; frågan om räntabiliteten må för öfrigt ställa sig hur ogynnsam som helst. Ty hur nyttiga och absolut nödvändiga utgifterna till försvaret än i och för sig äro, så måste dock dessa utgifter på grund af sakens natur alltid räknas till improduktiva ändamål. En järnväg, sådan som inlandsbanan, ingår mer eller mindre direkt i vår försvarsorganisation. Men till yttermera visso spelar också denna järnväg såsom alla järnvägar en direkt och produktiv roll i stats-hushållningen — det kan aldrig förnekas af några som helst statistiska sifferuppgifter, de må nu visa hän på idel underbalans de första åren af järnvägens tillvaro. Faktum kvarstår: järnvägen skapar nya värden, både ideella och rent nationella. Hänsyn till yttre försvar och vidsträckta bygders inre kolonisering samt bevarandet åt landet af en sällsynt härdad och talrik arbetarestam tala alltså i lika mån för norra inlandsbanans fortsättning.

Den, som liksom jag några år lefvat bland detta från den öfriga världen afskilda folk och känner hvad det känner, hvilket

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ånger-
manälven.

(Forts.)

generation från generation varit hänvisadt att lefva i en isolering, hvares betryckande ställning blifvit alltmer kännbar, han vet, att hoppet på den föreslagna banlinjen är en bidan på en fullkomligt ny tingens ordning. Och mot denna nya tid sträcka sig deras blickar och deras hopp. Och detta med rätta, ty Riksdagen har ju en gång liksom gifvit dem på hand att få banan. Riksdagen år 1904 beslöt som bekant fullständiga undersökningar för en normalspårig bana från västkusten öfver Ströms vattendal till lämplig punkt å Gellivarebanan. För dessa undersökningar ha tillhoppa åtgått icke mindre än en half million eller i utfördt tal 510,000 kronor, andra uppgifva till och med summan såsom varande mycket större. Riksdagen har därigenom, såsom ock utskottet åberopat, uppskattat det stora värde för landet, som en dylik bana skulle innebära, ur såväl kulturell som försvarssynpunkt.

Jag vill sluta med att säga såsom den mot banan vänligt stämde pressen härom dagen sade, att den stora tanken på en genomgående inlandsbana, som skulle lägga Norrlands svårtillgängligaste bygder under kulturen och närmare sammanknyta framtidslandet med det öfriga Sverige, har en gång väckt allmän hänförelse såsom ett fosterländskt stordåd.

Alla ha en gång också varit ense om, att den närmaste tiden måste påtaga sig det betydande offret för möjliggörandet af framtida utveckling, på samma sätt som man en gång var ense om, att norra stambanan måste fortsättas från Storvik till Ånge. De betänksamma talade också då om, att banan skulle gå genom obygder och ej på långliga tider bära sig, utan bara tynga på de öfriga statsjärnvägarnas budget. Samma argument hör man nu, och dem kommer man alltid att få höra, hvad helst än skall företagas, där utsikten är ringa till omedelbar och direkt vinst. Nu vill väl ingen af de fordom betänksamma ha norra stambanan ogjord. Den har redan visat bättre trafikresultat, än man för tjugo år sedan vågade hoppas, och den har redan brutit bygd och burit odling till obygder, fört Norrland närmare Sveriges hjärta. Så kommer det helt visst att gå äfven med den inre norrländska banan. Om ett par decennier, om tjugo år, skall man tacka det släkte, som ville och vågade något stort för framtiden utan väntan på omedelbar lön.

Med dessa ord, herr talman, har jag velat lägga mitt ringa inflytande i vågskålen till förmån för utskottets hemställan, till hvilket jag således ber att få yrka bifall.

I detta yttrande instämde herrar *Riström, Lundström, Kronlund* och *Mörtsell*.

Herr Bromée i Billsta: Herr talman, mina herrar! Under den ordinarie motionstiden har jag jämte några andra ledamöter

af denna kammare hemställt i en motion, att Riksdagen ville anslå 500,000 kronor till påbörjande af Inlandsbanan Sveg—Brunflo nästa år, men sedan Kungl. Maj:ts proposition nr 69 om byggande af statsbanan från Ströms vattudal till Ångermanälven blifvit aflämnad till Riksdagen, ingåfvo samma motionärer en hemställan, att Riksdagen ville besluta att samtidigt bygga såväl den af Kungl. Maj:t föreslagna bandelen som ock bandelen Sveg—Brunflo, och att för påbörjande nästa år af dessa bandelar måtte anslås 500,000 kronor för hvardera.

Ang. anläggning af stats-bana från Ströms vattudal till Ångermanälven.

(Forts.)

Det har syntts oss egendomligt och till och med mindre välbetänkt, att vi, efter den långa tid vi redan väntat, skulle få ytterligare vänta på den senare bandelens byggande. Men då saken nu är så utredd, och man framhållit, hvilka fördelar det skulle ha, och hur nödvändigt det är för de norra trakterna att få järnväg, så ha vi haft svårt att motsätta oss detta. Vi ansågo därför och gjorde äfven framställning därom i vår motion, att de båda banorna skulle byggas på en gång.

För den, som i likhet med mig, känner till, huru det kan vara för folk, som bor långt ifrån kommunikationer, hvilka svårigheter de ha att kämpa med, och huru mödosamt det är för dem att taga sig fram i konkurrensen med andra, som äro bättre lottade med afseende på kommunikationer, ter sig denna fråga särskildt behjertansvärd. Det har äfven gjort, att jag, oakadt det, som nyss nämndes, är ett stort behof i de trakter, som ligga mellan Sveg och Brunflo, att få järnväg, likväl funnit mig i att låta behofvet äfven på annan ort blifva tillgodosedt. Man har beskyllt mig för att låta i viss mån enskilda intressen spela in, då jag gjort framställningar om och talat för sträckan Sveg—Brunflo, och jag medger, att äfven enskilda intressen gjort sig gällande, men jag hemställer till herrarna, om det finnes någon järnväg i vårt land, större eller mindre, vid hvars byggande enskilda intressen icke i någon mån spelat in. Då jag nu fogar mig i det, som föreslagits af Kungl. Maj:t och af utskottet tillstyrkts, hoppas jag att icke blifva beskylld för att tala för enskilda intressen, ty det ställe, där denna bana börjar, ligger 15 mil norr om mitt hemvist, och till den andra ändpunkten är det omkring 25 mil. Sålunda lär det väl icke hufvudsakligen vara enskilda intressen, som legat bakom, då jag talat för denna bandel.

Att vi motionärer någorlunda funnit oss i hvad som hemställts beror i någon mån också därpå, att det i utredningen och i Kungl. Maj:ts framställning påpekats, att till nästa år skulle det kunna göras framställning om anslag till byggande af denna bandel Sveg—Brunflo, och det tyckes äfven statsutskottet ha varit med om. Då så har skett, ber jag att få understryka dessa påståenden, att, om man än ytterligare uppskjuter att bygga den så kallade »felande länken», så torde detta vara synnerligen

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven. olyckligt; för egen del hoppas jag, att den måtte byggas snarast möjligt och helst nästa år.

Det är med afseende på dessa förhållanden, och då jag känner till, hur det är i dessa trakter, där den föreslagna järnvägen skulle komma att ligga, som jag har ansett mig vara berättigad att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag och utskottets hemställan.

(Forts.)

Med afseende på hvad den förste ärade talaren framhöll i sin svartmålning, som det i hufvudsak var, af förhållandena i Norrland, vore det ju rätt mycket att säga. Det är ju ledsamt att man, som han sade, icke kunnat taga vara på kolveden, det vill säga det virke, som är lämpligt till kolning ens efter Luleå—Gellivarebanan. Något sådant har jag icke sett. Jag har trott, att man gjort där som på andra ställen, där jag vet, att man tagit kolved för stora summer.

Emellertid vill jag säga det, att både herr Sjö och jag voro tveksamma, när det gällde att inköpa Luleå—Gellivarebanan och sedan offra betydande summer för att bygga om den, ty den låg, som man vet, alldeles i ödemarken. Men hur har det telt sig? Jo, denna bana därute i ödebygden har kanske icke gifvit det mesta och bästa ekonomiska resultatet af de större banorna i vårt land, men dock ett ganska godt resultat, och hvad bättre är, det stora samhället Gellivare, som man före banans byggande knappast kunde kalla svenskt, ty det var mycket få där, som kunde tala vårt hemlands språk, det har nu blifvit helt förändradt i det afseendet. Då jag endast några år efter banans öppnande, 1893, var där uppe, visade det sig, att järnvägen hade utträtt ett verk, som knappast skolorna kunde ha åstadkommit, och det var nära hälften af befolkningen, som talade svenska; nu i närvarande stund talar, efter hvad jag hört, nästan alla där svenska. Detta är en kulturvinst, som följer med, fastän den icke kommer fram i de siffror, som angifva trafikinkomsterna, och det visar, att samhället drifvits upp i kulturellt hänseende, hvarigenom det blir indirekta inkomster till staten, och det betyder kanske mer än det första årets direkta inkomster för frakt och dylikt.

Jag är öfvertygad om, att bandelen Ströms vattendal—Ångermanälven — och det utvisa äfven beräkningarna — icke kommer att gifva någon större inkomst under första åren, men det är alldeles säkert, att den skall komma att ge inkomster, när den fått utöfva sitt kulturella inflytande på denna ort, där det verkligen finnes möjligheter att uträtta ett kulturarbete, där det finnes resurser för odling och möjligheter för folk att bo, och där jordmånen är god.

Jag antar, att det var en hel del järnvägar nere i Småland, som icke buro sig så bra de första åren, men som, efter hvad jag förmodar, göra det nu. De äro nog af behofvet påkallade, och de, som bo i de trakterna, ha nog sett, hvad järnvägen har

för inverkan. Och skulle någon våga säga, att de äro öfverflödiga, då vore nog herr Sjö den förste, som förklarade, att det icke ginge för sig. — Utom i kulturellt hänseende har en bana i dessa trakter synnerligen stor betydelse för försvaret.

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven.

(Forts.)

Ur dessa synpunkter tror jag det är klokt att våga sig på att bygga denna järnväg. Man talade senast i går om betydelsen af vårt försvar och hvad som behöfde offras för det. Äfven jag är gärna med om att göra uppoffringar för försvaret, och jag tror, att många i denna kammare också äro med om, att vi få ett effektivt försvar, men man skall komma ihåg, att om en järnväg också icke gör stor nytta för landet så till vida, att den lämnar vinst under de första åren af sin verksamhet, så lämnar den dock andra värden, som särskildt ur försvarssynpunkt kunna vara lika bra att äga som dem man kan erhålla genom att utgifva pengar för direkta försvarsutgifter.

Det är ur dessa synpunkter jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Ström* i Transtrand instämde häruti.

Herr *Ekman* i Mogård: Jag hade icke tillfälle att deltaga i afgörandet inom statsutskottet af detta ärende, ehuru jag närvar vid och deltog i den närmast före afgörandet förda debatten. Det är med anledning häraf, som jag begärt ordet för att tillkännagifva min uppfattning i denna betydelsefulla fråga.

Jag kan endast beklaga, att en fråga af den stora betydelse, som den nu föreliggande, på grund af föredragningsordningen skall komma till behandling vid ett tillfälle, då kammaren efter gårdagens tvenne långa plena och efter denna aftons ganska långa plenum säkert är trött, såsom ju också framgår af de många tomma bänkarna här i kammaren.

Jag sade, att denna fråga är af synnerligen stor betydelse, och jag menar därmed naturligtvis i främsta rummet, att den är af betydelse för hela landet på grund af sin ekonomiska innebörd. Ty det förhåller sig så, att det beslut, som vi i dag komma att fatta, skall innebära icke blott byggandet af den nu föreslagna kortare delen af norra inlandsbanan eller någon begränsad del af denna bana, utan om det beslutet kommer att gå i samma riktning som statsutskottets utlåtande, så kommer det enligt min bestämda och orubbliga öfvertygelse att vara det A, som sedermera kommer att tvinga Riksdagen att också säga B, det vill säga, att om beslutet i dag utfaller i samma riktning som utskottets utlåtande, blir den oafvisliga följden häraf, att inlandsbanan kommer till stånd ända till Gellivare.

Den högst betydande kostnad för landet, som detta skulle medföra, gör naturligtvis, att man måste noga skärskåda frågan, innan man definitivt bestämmer sin ställning. Man får vid en

*Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ånger-
manälfven.*

(Forts.)

fråga som denna icke låta endast känslöstämningarna vara afgörande för sitt beslut, utan man måste se frågan i hela dess omfattning. Jag ber att få försäkra, att det för mig personligen skulle vara vida behagligare, om jag här kunde få följa mitt hjärtas maning och utan betänkande tillgodose de orter, som jag vet längta efter denna järnväg, genom att också få lägga min röst till förmån för förslaget. Men jag har funnit enligt min mening så allvarliga skäl tala emot förslaget, att jag icke anser mig kunna göra hvad som här skulle vara för mig det angenämaste.

De synpunkter, ur hvilka jag anser, att detta förslag främst bör granskas, äro tre: dels banans betydelse i kulturellt och andra hänseenden för de orter, den skall genomlöpa, dels banans strategiska betydelse och dels de ekonomiska förhållanden, som äro förenade med detta företag.

Hvad då först angår den kulturella synpunkten, så måste densamma ju erkännas vara utomordentligt viktig, och det är mig en glädje att få gifva mitt erkännande åt, att denna synpunkt blifvit af Kungl. Maj:t i nu förevarande fall så kraftigt framhållen. Jag vågar emellertid icke anse, att denna synpunkt är af så afgörande betydelse, att den får helt öfverväga de rent ekonomiska synpunkterna. Jag skall icke gifva mig närmare in på att diskutera de frågor, som af doktor Hellberg här berörts rörande antalet personer i dessa orter med mera, ty tiden är nu för sen, och jag har dessutom mig bekant, att hans siffror torde komma att upptagas till bemötande af en annan talare. Utan att således på något sätt underkänna banans kulturella betydelse eller betydelse i öfrigt för de orter, genom hvilka den kommer att dragas, vill jag öfvergå till att skärskåda frågan äfven ur de andra två af mig antydda synpunkterna.

Jag skall då till en början betrakta den strategiska synpunkten. Banans stora strategiska betydelse har ofta framhållits, och jag tror icke, att det är förmätet att hysa den öfvertygelsen, att ett mycket kraftigt skäl för det beslut, hvartill Första kammaren i går kom, är just denna framhållna strategiska betydelse. Nu säger generalstabschefen i år om den föreslagna inlandsbanan: »Då den föreslagna typen för järnvägen otvifvelaktigt måste anses tillfredsställande ur synpunkten af förbindelselinje, och då de föreslagna tekniska bestämmelserna äfven ur masstransporternas synpunkt medgifva en visserligen ej för en inlandsbana tillfredsställande men dock aktningvärd transportförmåga, finner sig generalstabschefen ej heller böra göra någon erinran mot att man slår in på den föreslagna vägen till frågans slutliga lösning». Mot förslagets detaljer har han ingenting att erinra.

Detta erkännande af generalstabschefen är, såsom herrarna finna, ganska sväfvande och är i all synnerhet icke alltför kraf-

tigt till förmån för inlandsbanan ur försvarssynpunkt. Läser man detta tillsammans med ett uttalande, som generalstabschefen år 1905 gjorde och som finnes återgifvet i nämnda års utskotts- betänkande angående fullständiga undersökningar rörande den så kallade inlandsbanan, så tror jag man får lättare att tolka det. Där yttrar sig i fråga om järnvägen Orsa—Sveg generalstabschefen på ett sätt, som framgår af följande i propositionen intagna uttalande af vederbörande statsråd: »I detta sammanhang anser jag mig böra erinra därom, att uti infordradt underdånigt utlåtande öfver den underdåniga ansökningen om förhöjdt statslån för Orsa—Svegs järnväg chefen för generalstaben, som ansåg, bland annat, järnvägslinjerna Falun—Orsa och Orsa—Sveg böra ingå i den tillämnade inlandsbanan, för så vidt de kunde uppbringas till förstklassig trafikförmåga, anført, ehuru de i inlandsbanan ingående järnvägssträckningarna borde vara af sådan beskaffenhet, att de tyngsta förekommande militärtågen kunde framföras med föreskrifven hastighet öfver banans hela utsträckning, likväl i vissa fall och för kortare sträckor någon eftergift — för såvidt denna af andra omständigheter uppvägdes — kunde göras på det af järnvägsstyrelsen framställda villkoret af en maximilutning af 10: 1,000. En dylik eftergift finge dock ej i något fall sträckas så långt, att ej genom användandet af den kraftigaste öfverbyggnad och de tyngsta lokomotiv den afsedda trafikförmågan kunde med full säkerhet upprätthållas. Genom profkörning å den södra, redan fullbordade delen af Orsa—Svegbanan, å hvilken sträcka de största stigningarna förekomme, med gruståg af samma vikt som det tyngsta förekommande militärtåg, hade chefen för generalstaben vunnit den uppfattning, att sådan eftergift å fordran på maximilutning af 10: 1,000, som ifrågasatts, möjligen kunde medgifvas för vissa sträckor». Detta var generalstabschefens utlåtande 1905, och då detta, såsom herrarna finna af den föreliggande propositionen, nu icke alls har ledt till efterrättelse, torde häri ligga en förklaring till, att han icke uttalar sig öfverdrifvet entusiastiskt om det nu föreliggande förslaget. Om man ser på generalstabschefens utlåtande 1905 i jämförelse med det som nu i den kungl. propositionen är återgifvet på sid. 56, finner man, att det här icke alls är fråga om att tillmötesgå ett enda af de önskemål, som af generalstabschefen år 1905 uttalades. Skenvikten å järnvägen mellan Ulriksfors och Dalasjö är 34 kg., under det här föreslås 27,5 kg. Den största stigning på 1,000 meter, som generalstabschefen undantagsvis ville medgifva, var 10 på 1,000, och är mellan Ulriksfors och Dalasjö 10 å 11,9 på 1,000, men här föreslås ända till 15,1 och 17 på 1,000. Hvad slutligen beträffar broarna mellan Ulriksfors och Dalasjö, så äro de beräknade för ett lokomotivaxeltryck af 20 ton, men här äro de beräknade för 18 ton. Jag tror icke, att det är förmätet, om man

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Angermanälven.

(Forts.)

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ånger-manälven. säger, att ur hvilken synpunkt man än ser byggandet af denna järnväg, så bör man efter de olika uttalanden, som af generalstabschefen blifvit gjorda, åtminstone icke vara betänksam för att underkänna den strategiska synpunkten.

(Forts.)

Hvad beträffar den ekonomiska synpunkten, är det naturligtvis ganska nedslående, att om man ser på den tabell, som af Kungl. Maj:t bifogats propositionen, och som upptager de järnvägar, hvilka dels redan äro af Riksdagen beslutade och dels af Kungl. Maj:t påtänkts att framdeles komma till stånd, så finner man, såvidt jag kunnat se, bland dessa järnvägar icke mera än en, som kan beräknas att redan på en ganska tidig ståndpunkt blifva ett ekonomiskt bärkraftigt företag, nämligen Järna—Norrköping, medan, såvidt jag kunnat finna, samtliga andra järnvägar äro af den beskaffenhet, att de först efter en längre tid kunna lämna inkomst. Hvad särskildt beträffar den föreslagna inlandsbanan, som ju skulle komma att draga en kostnad å ett sammanlagdt belopp af öfver 35,000,000 kronor, så har jag verkligen icke på allvar, mera än från några få håll, hört uttalas, att man kunde vänta ens inom en jämförelsevis öfverskådlig framtid någon direkt inkomst af trafiken där, utan tvärtom ha nog alla auktoriteter varit ense därom, att denna järnvägsdrift under en lång följd af år kommer att medföra en direkt förlust för statens järnvägar och därigenom för statsverket. Läger man då härtill, att afsikten har varit att bygga järnvägen med länemedel, så är det ju gifvet, att till denna förlust, denna direkta förlust på rörelsen skall läggas räntan på ett betydande kapital, som företaget kommer att sluka, och därtill vill jag lägga ytterligare den betänkligheten, att det synes mig, som om järnvägsstyrelsen, ehuru den icke sträckt sina beräkningar längre än därhän, att inom jämförelsevis kort tid åtminstone driftkostnaderna skulle kunna betäckas, i dessa beräkningar varit för sangvinisk. Jag skall icke draga fram för många exempel på det, som föranledt mig till denna uppfattning. Jag skall endast peka på ett förhållande.

Som herrarna funnit af propositionen, så är det meningen att för både anläggningen och driften af denna järnväg göra de största möjliga besparingar. Därvid har järnvägsstyrelsen, bland annat, räknat med, att en stor del af vaktbetjäningen vid denna järnväg icke skulle behöfva några särskilda af järnvägen uppförda bostäder, utan skulle, såsom järnvägsstyrelsen ungefär uttrycker sig, vaktbetjäningen kunna finna sina bostäder hos personer i orterna. Ja, mina herrar, om vi nödgas att i våra folkrika orter i alla fall för statens järnvägars räkning uppföra bostäder åt de lägre tjänstemännen, synes det mig icke råda tvifvel om, att det i de synnerligen folkfattiga orter, med de långa afstånd, hvarom här är fråga, ej kan blifva möjligt för dessa lägre tjänstemän att finna bostäder, utan att de måste uppföras af staten. Redan häri ligger ett bevis på nödvändigheten af att

öka det belopp, som af järnvägsstyrelsen beräknats, hvarigenom också ränteutgifterna komma att stiga.

Det skulle kunna sägas, och det framhölls af den andre talaren i denna debatt, att här dock kommer så småningom att bli så stora frakter på dessa järnvägar, att man får rundligt igen, äfven om man offerar något de första åren. Nej, doktor Hellberg, det tror jag icke, och jag har så mycket större skäl att icke tro det, som den person, hvilken på uppdrag af herr statsrådet och chefen för civildepartementet i ett föredrag, som man väl får anse åtminstone icke vara riktadt mot inlandsbanan — jag syftar på landshöfding von Sydow — framhöll, att de enda egentliga artiklar, som man kunde räkna med att få befrakta på denna järnväg, vore träkol och trätjära. Det är naturligtvis af stor betydelse för en järnväg att kunna räkna på några frakter, men att basera en järnväg med en anläggningskostnad till så utomordentliga belopp, som de här ifrågavarande, hufvudsakligen på frakter för träkol och trätjära, är nog att ha den säkra förlusten för ögonen, och jag vill gentemot doktor Hellberg säga, att landshöfding von Sydow oförbehållsamt uttalade som sin åsikt, att man icke kunde ha förhoppning om någon egentlig stor-industri utefter denna järnväg, och beträffande timmertransporten, hvilket väl doktor Hellberg syftade på, då han talade om de stora skogarna, framhöll landshöfding von Sydow, att man icke kunde räkna på, att järnvägen skulle kunna konkurrera med flottlederna. Hvad angår malmen, kunde man enligt hans uppfattning icke heller göra sig räkning på, att den skulle gå den vägen.

Sälunda synes mig den ekonomiska sidan af saken fullkomligt klar, och jag har varit något omständlig beträffande densamma, därför att jag ansett det vara af stor vikt, att när kammaren går att fatta sitt beslut i denna fråga, kammaren skall kunna göra det med öppen blick för att det sannerligen icke här är fråga om något ekonomiskt företag. Vill kammaren trots detta göra ett sådant offer, som här ifrågasättes, för de orter, som beröras af järnvägen, må det ske ur andra synpunkter, och skall jag för min del bära beslutet med jämnmod. Jag skall bära det med jämnmod, därför att jag trots allt hyser den uppfattningen, att vi inom en icke alltför aflägsen framtid måste tillgodose kommunikationsbehovet i de norrländska länen, detta må sedermera bli antingen genom en längdbana, såsom nu föreslagits, eller, hvilket måhända vore ändå mera tilltalande, genom tvärbanor i floddalarna, där den hufvudsakliga befolkningen bor, och där de mest odlade områdena befinna sig. Därtill vill jag lägga, att när detta en gång skall ske, synes det mig önskvärdt, att det åstadkommes med skattemedel och icke därigenom, att man för sådana ändamål som detta ytterligare ökar statens skuld.

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven.
(Forts.)

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ängermanälven.

(Forts.)

Hvarför skulle man då icke redan nu kunna fatta beslut? Det är sannolikt en fråga, som någon skulle vilja framställa. Ja, mina herrar, vi ha under de senaste åren bundit så utomordentligt stora belopp utaf lånemedel i företag, af hvilka Riksdagen ansett sig kunna ha anledning att längre fram vänta inkomster, att jag tror, att det vore skäl i att uppskjuta ytterligare utgifter af det här slaget, intill dess åtminstone något af dessa företag lämnade staten någon vinst. När vi komma till den punkten, synes det mig, att man skulle kunna upptaga frågan om ett ekonomiskt offer af den storlek, som här är ifrågasatt. De ekonomiska företag, som jag syftar på, och i hvilka staten bundit stora kapital, äro närmast Trollhätte kanal och kraftstation samt Porjus, och det lider väl icke något tvifvel, att dessa företag i år komma att ökas med ytterligare ett af samma slag nämligen kraftstationen vid Älfkarleby. Dessa belopp gå, efter hvad jag kunnat uträkna i Riksdagens handlingar, sammanlagdt till 74,280,000 kronor i rundt tal. På dessa belopp skall staten betala räntor, men icke ett enda af företagen har ännu bevisligen lämnat oss någon egentlig vinst. Besluta herrarne i dag inlandsbanan, så innebär detta en ökning med mera än 35,000,000 kronor, och då ha dessa belopp, på hvilka staten ännu icke har några inkomster, sprungit upp icke så obetydligt öfver 100,000,000 kronor. Jag tror icke, att någon kan undra på om man, äfven om man är lifligt besjälad af den önskan, att också de nordliga orterna i vårt land skola få så goda kommunikationer som möjligt, ställer sig tveksam inför möjligheten att denna gång kunna tillmötesgå önskningarna där uppifrån, då man har dessa stora siffror för ögonen. För min del skulle jag i detta fall helst hafva sett, att regeringen i år kommit med förslag om byggandet af Brunflo—Svegbanan i stället för den nu föreslagna delen af norra inlandsbanan. Jag skulle gjort det därför, att hvad som än kommer att inträffa, det synes mig ställdt utom allt tvifvel, att vi icke kunna undgå att bygga den förbindelselänk, som Brunflo—Svegbanan skulle utgöra, och att detta företag måste komma till stånd inom jämförelsevis kort tid.

Här har väckts en motion i denna riktning vid innevarande års riksdag. Anledningen till att jag emellertid icke kunnat vara med om motionen är, att någon fullständig utredning om denna järnväg icke blifvit verkställd af järnvägsstyrelsen, hvarför jag icke ansett mig kunna förorda bifall till motionen. Icke heller har man företagit några underhandlingar angående inköp af de södra banorna, som skulle förbinda denna länk med de nordliga trakterna, och det synes mig alldeles nödvändigt, att sådana inköp komma till stånd, innan Brunflo—Svegbanan bygges, med andra ord att om icke en för staten fördelaktig uppgörelse med de södra banorna kan ske, måste det anstå äfven med Brunflo—Svegbanan. Som sagt, har denna fråga varit för litet

utredd, och af den anledningen har jag icke kunnat gå med på ett förordande af motionen.

Innan jag slutar, skall jag be att för ett ögonblick få sysselsätta mig med ett af de skäl, som anförts, hvarför man valt att nu i stället bygga denna del från Ströms vattudal till Ångermanälven, nämligen att då man redan var sysselsatt med byggande af den norr om Östersund befintliga delen af inlandsbanan, så vore det bekvämare med hänsyn till arbetspersonal och maskiner att fortsätta arbetet med denna bana än att taga itu med Brunflo—Sveglinjen. Jag anser icke, att det skälet är tillräckligt talande, ty med de kommunikationer, som nu i alla fall råda, synes det mig icke stöta på några egentligen oöfverstigliga svårigheter att flytta arbetsstyrkan till Brunflo—Svegbanan, om man blott velat göra detta. Detta är icke heller hufvudskälet, utan hufvudskälet är, såsom landshöfding von Sydow oförbehållsamt sade, att man velat sätta den nu föreslagna delen af inlandsbanan i första rummet, därför att man velat ha klart besked af Riksdagen, om den ville besluta sig för byggandet af *inlandsbanan* eller icke. Detta vill jag till sist framhålla: beslutet gäller i dag, om Riksdagen vill påtaga sig att bygga hela denna inlandsbana eller den icke vill det.

Jag anhåller, herr talman, om bifall till den af grefve Wachtmeister m. fl. vid betänkandet fogade reservationen.

Med herr Ekman i Mogård förenade sig herr *Christiernson*.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Den banbyggnad, som här är i fråga, berör ju endast till en mycket ringa del det län, som jag representerar. Det lokalintresse, som för mig skulle kunna ha någon betydelse, är därför ganska ringa. Ett vida större intresse för mig skulle naturligtvis linjen Brunflo—Sveg hafva haft, och äfven jag skulle naturligtvis mycket hellre sett, att det varit om den, vi nu hade att besluta än om förevarande linje. I det hänseendet hänför jag mig emellertid till det yttrande, som en föregående talare på jämtlandsbänken hade, och den förhoppning han uttryckte, att vi i enlighet med Kungl. Maj:ts uttalande, som utskottet också biträdt, redan till nästa riksdag skola få fram ett förslag.

Men det är icke heller, mina herrar, ett lokalintresse, som jag anser, att man skall lägga på den här föreslagna banan från Ströms vattudal och upp till Ångermanälven, utan det är för mig alldeles gifvet äfven ett riksintresse och ett mycket viktigt riksintresse. Jag menar därvid visserligen, att man skall såsom den siste talaren se denna fråga ur *ekonomisk* synpunkt, men det synes mig, att han tager den ekonomiska synpunkten skäpligen inskränkt, då han endast fäster sig vid de direkta fraktinkomster, som kunna tillföras banan. Det hör också till eko-

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattudal till Ångermanälven.

(Forts.)

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven.

(Forts.)

nomien, hvad banan åstadkommer i fråga om utvecklingen af de orter, genom hvilka den skall gå, en ekonomi, som kanhända har större betydelse för landet än de fraktafgifter, som banan direkt intjänar. — För resten kan jag i sammanhang med talet om ekonomien icke underlåta att i förbigående fästa uppmärksamheten på, att den talare, som skrämde oss med de summor staten anslagit eller är i färd med att vid denna riksdag ytterligare anslå till statens produktiva verk, därvid medräknade kostnaderna för hela inlandsbanan upp till Gellivare, 35,000,000 kronor. För närvarande läser man dock icke böra räkna med det beloppet, utan med det belopp, som här föreslås, nämligen 9,050,000 kronor. —

För mig är frågan om den här banan en stor försvarsfråga, men en försvarsfråga icke i den mening, som man gör gällande, när man talar om banans strategiska betydelse, utan en försvarsfråga, där det gäller *försvaret för kulturens bibehållande och utveckling i de landsändar, banan skall genomgå* eller beröra.

Då gör någon den frågan: Finnes här verkligen någon kultur att försvara och är den landsdel, det här gäller, mäktig af någon utveckling? På den frågan måste jag på grund af den erfarenhet jag förvärfvat inom den provins, till hvilken jag hör, *svara ett obetingadt ja!*

Den areal, banan ifrån Ulriksfors upp till Ångermanälven skall genomgå, utgör icke mindre än 22,950 kvadratkilometer. Det är ju ett betydande område, om vi jämföra det med förhållandena i södra Sverige. Inom den arealen bor för närvarande en folkmängd af omkring 34,000 personer, sålunda en befolkning af endast ungefär 1,5 på kvadratkilometern. Det är sålunda en stor areal, men litet folk! Men därför får man naturligtvis icke underlåta att se till, att den befolkning som finnes får sådana förhållanden, att den kan stanna kvar och trivas, utveckla sig och tillväxa. *Och där kan enligt mitt förmenande bo många, många flera!*

Ja, det finnes verkligen, mina herrar, mycket att taga reda på däruppe. När en sydsvensk talar om förhållandena i Norrland, tänker han i allmänhet på skogen; han tror just icke, att där finnes annat än skog. Det är också skogsprodukterna, som dr Key-Åberg lagt till grund nästan uteslutande vid uppgörande af sina beräkningar rörande banans ekonomiska bärighet. Jag kommer sedan att visa, att det finnes nog också åtskilligt annat att tänka på än skogen. — Men eftersom jag är inne på dessa Key-Åbergs beräkningar, så vill jag bemärka, att hans beräkningar äro i allmänhet gjorda för *hela* sträckan Ulriksfors—Gellivare, hvilket gör, att det är litet svårt att i siffror få en öfverblick öfver, hur det ställer sig just med afseende på den här ifrågasatta delen. Det erkännes af alla, och jag vet det af egen erfarenhet, att där äro betingelserna för utveckling väsent-

ligt större än i trakterna norr därom. Man får därför ett missvisande resultat, om man vid tillämpning af Key-Åbergs beräkningar på denna bana tänker sig att efter den beräknade längden för hela banan se, huru mycket som kommer på denna del; i själfva verket kommer på densamma mycket, mycket mer. — Utskottet har nu själf uttalat den reservationen, att man icke nu skall binda sig för mera än sträckan Ströms vattudal—Ångermanälven; och det har jag intet emot. Men då skall man inte heller i sina beräkningar öfver kostnad och bärighet taga med den ofvanför belägna delen af inlandsbanan.

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattudal till Ångermanälven.

(Forts.)

Hvad nu *skogen* beträffar, så utgör den produktiva skogsmarken inom Tåsjö och Vilhelmina revir, som beröras af denna bandel, 539,000 hektar, hvilket är mer än en tredjedel af hela den skogsmark, som skulle träffas af hela linjen Ulriksfors—Gellivare. Därtill kommer en stor skogsareal i norra delen af Jämtland, som genom Flåsjön kommer i förbindelse med den blifvande Löfberga station vid banan. Af denna areal utgör icke mindre än 80,000 hektar kronoskog, hvars värde enligt öfverjägmästarens beräkning genom banan skulle stegras med 70 à 80 %. Man torde ändå, då man hör dessa siffror, förstå, hvilken betydelse banan får äfven för skogens tillgodogörande. Det är sant, att denna betydelse icke blir så stor för timmerproduktionen; timret kommer, till följd af förhållandena där uppe, hädanefter som hittills att till största delen följa flottlederna ut till kusten. Men det är för tillgodogörandet af allt virke, som förfares i skogarna, som banan får sin stora betydelse. Ha herrarna någonsin rest och sett, hur det ser ut i de norrländska skogarna, när man kommit ett stycke från de stora kommunikationslederna? Jag har för min del icke rest i dessa trakter, men i andra liknande, t. ex. i Härjedalen. Herrarna kunna där se, hur ända utmed landsvägen det ligger fullt med virke huller om buller; där ligga till och med stora träd och ruttna ned till ingen nytta, träd af ansenliga dimensioner, mer än en alm i diameter. Och detta därför att man ej är i stånd att göra sig nytta af dem. Nu har dr Key-Åberg räknat ut, hur mycket frakter det skall tillföras järnvägen af detta kvarliggande virke, som skall förvandlas till kol eller tjära. Det har han räknat ut, men hvad han icke har räknat ut, men hvad som är af lika stor eller större betydelse, det är det värde, som ligger i att detta virke kommer till nytta, som nu får ligga och ruttna ned. Detta är mera betydande, synes det mig, än de frakter, som man kan vänta att de nämnda produkterna skola gifva järnvägen. Härtill kommer ytterligare något, som dr Key-Åberg icke heller räknat med, nämligen den med tiden allt större och större ökning i värde, skogsprodukterna komma att få genom den intensivare skogsskötsel, som vi sträfva efter, och likaså genom de förbätt-

Ang. anläggning af stats-bana från Ströms vattendal till Ångermanälven. rade metoder i afseende å virkets tillvaratagande, som vi ha all anledning att förvänta.

(Forts.) Men, mina herrar, det är ett annat område, där utvecklingen här uppe kan blifva af ännu större framtida betydelse; där banan, enligt min mening, kan hafva en ändå större verkan; och det är för odlingens, för *jordbrukets och boskapskötselns bibehållande och utveckling* i dessa landsdelar. Jag vill erinra om, att de landsdelar, som det här är fråga om, trakterna mellan Ulriksfors och Vilhelmina, utgöra till stor del en nordlig förgrening af det jämtländska silurområdet. Där är därför i mångt och mycket samma jordbeskaffenhet, lika god jord som i norra delen af Jämtland. Någon beräkning af den trafik, som häraf skulle kunna förväntas, har naturligtvis dr Key-Åberg icke kunnat verkställa, och det af naturliga skäl, men hans utredning visar emellertid, att det är mycket betydande, ja, jag kan säga ofantliga vidder, som det här finnes att lägga under odlingen. Jag har, som jag nämnde, icke rest igenom denna landsända, men jag har rest genom norra Jämtland, det vill säga det område, som ligger vid banans sydpunkt och något söder därom. Och det är ungefär lika i de trakter, om hvilka här är fråga som i norra Jämtland.

Ha herrarna någon gång tänkt på, hur odlingen och jordbruket uppkommit i Norrland och hur de där ha utbredt sig? Jo, det har gått på det sättet, att odlingen gått uppför de stora, långa floddalarna; där har befolkningen först satt sig fast och därvid först i allmänhet tagit de högre belägna delarna af det öppna landet i besittning för att undgå frostländigheten. Om herrarna resa i norra Jämtland, så se herrarna, att byarna ligga på tämligen stora afstånd från hvarandra, uppflugna på de högsta punkterna, där innevånarna lagt sina bostäder och röjt sina tegar. Fodret har man tagit och tar fortfarande delvis från de naturliga ängarna utmed bäckdalarna och delvis från de stora skogsmyrarna. — Men, mina herrar, vi äro nu i färd med att gå en annan utveckling till mötes. Man har på de senaste tiotalen år börjat lära sig att taga vara på de stora, väldiga myrmarkerna, som man förut undvikit af rädsla för frosten. Man har lärt sig att aflägsna frostländigheten genom afdikning och odling. Därigenom blifva stora sträckor land tillgängliga för kultur, som kunna frambringa mångfaldigt ökade skördar. Dessa myrar på silurområdet äro minst lika fruktbara om icke fruktbarare än den fasta marken. Man torde kunna förstå det, då man hör, att de hålla från två till fem procent kalkhalt. Hvad detta skall betyda för foderväxtodlingen förstår hvar och en. I Ströms vattendal, det vill säga vid denna banas södra spets, kan man beräkna att på sjuåriga vallar, om de skötas ordentligt, få 4,000 till 4,500 kilogram i medelskörd på hektaren. Det låter mycket, men det är så. Jag vill tala om, att när mosskulturforeningen

år 1907 hade sitt möte i Östersund, reste en stor del af deltagarna till Ströms vattudal för att se på myrodlingar i norra Jämtland. Där visades då på en myr vid Risselås nära Strömsund timotej, som var så hög, att den räckte en lång karl, som ställdes upp i gräset, högt upp på lifvet. Det väckte sydsvenskarnas förundran. Och hur såg det ut på marken bredvid, som icke odlats? Där växte allenast dåligt stamgräs, odonris och martallar. Genom myrens odling ökades alltså — det såg man där ögonskenligt — dess produktivitet så som jag nyss sagt. Jag skulle tro, att det visar, hvad dessa myrar duga till.

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattudal till Ångermanälven.

(Forts.)

Nu må jag upplysa, att arbetet på myrarnas tillgodogörande har börjat först på de senare åren; det är endast några föregångsmän, som börjat, men andra komma att dragas med. Man bör kunna tänka sig, hvilken roll detta spelar för utvecklingen af boskapskötseln i Norrland. Det spordes vid Mosskulturförningens möte, huru vidt de af mig beskrifna myrarna sträckte sig; och man föll i förvåning, då man fick höra, att det fanns odlingsbara sträckor på 4 till 9 kvadratmil i ett sammanhang, med utmärkta afdikningsmöjligheter. Jag talar här af egen erfarenhet, och det är sålunda icke några fantastiska blomstermålningar, utan verkligheter, om hvilkas sanning jag är lika öfvertygad, som jag är viss om att jag är till. Det är så man skall se på utvecklingen där uppe, om det skall bli något af.

Men det är klart, att skall det kunna göras någonting, så behöfs det kommunikationer, järnvägskommunikationer, för att hämta upp gödningsämnen, redskap och dylikt och för att kunna afsätta produkterna. Redan nu säljes icke så litet foder från norra Jämtland; — det är gifvet, att man icke förmår hålla boskapsstocken jämsides med foderodlingen —. Men man kan icke sälja fodret eller ladugårdsprodukterna utan kommunikationer. Och de kommunikationer, som man behöfver, äro just en sådan bana som inlandsbanan, som löper längs genom landet. Det är icke nog med tvärbanor. Det är de stora vidderna mellan floddalarna, som nu skola öppnas för kulturen. Går man bara de gamla vägarna, kommer man icke så särdeles långt.

Jag kan icke neka mig att tala om en historia där uppfifrån — den är för öfrigt alldeles sann — som visar, hur man kan missdöma och alltid har missdömt utvecklingsförhållandena där uppe. Det fanns på Gustaf Vasas tid en präst i Ovikens socken i Jämtland, en mycket duktig präst för resten, som hjälpte Gustaf Vasa att genomföra reformationen i Jämtland, som då tillhörde Uppsala ärkestift. Gustaf Vasa ifrågasatte, om det icke vore skäl att taga dit nybyggare, hvartill prästen svarade, att det icke läte sig göra, då det icke kunde födas mera människor där, än hvad som fanns. Hur mycket människor, som bodde i Jämtland på Gustaf Vasas tid, är icke känt, men i slutet på Karl XI:s regering funnos där 12,000; och nu finnas där 120,000.

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Angermanälven. Och där kunna nog födas många, många flera. — På samma sätt är det med dem, som nu tvifla på utvecklingen där uppe. Det är alldeles säkert, att det finnes stora möjligheter, blott man tror på dem och gör hvad som bör göras för att få utvecklingen i gång.

(Forts.)

Men det är icke bara utvecklingen, det gäller. Det är en stor fara som här hotar, om man ingenting gör. Det är icke nog med att det icke blir någon utveckling, utan det blir rent af stillastående och tillbakagång. I våra dagar är det ännu mera än förr så, att befolkningen trår till att komma till kommunikationer. Hushållningen är lagd på annat sätt än förr, och det gör, att befolkningen i de aflägsna bygder, som här äro i fråga, allt mera drager sig därifrån. I det hänseendet äro ju de siffror, som finnas i propositionen, talande nog. Under tioårsperioden från 1891 till 1900 utflyttade från detta område — det vill säga det område, som omfattas af hela bandelen Ulriksfors—Gellivare — 581 personer, men under den följande tioårsperioden från 1901 till 1909 utflyttade 3,542 personer. Det är ju siffror, som tala. Det är verkligen så, att om ingenting göres, så blir det sämre; i stället för utveckling *tillbakagång, affolkning*. Det är perspektivet, och därför *måste* enligt mitt förmenande här göras något.

Jag är således för min del på grund af hvad jag känner till från det län, jag representerar, med hvilket orterna upp till Vilhelmina äro ungefär likartade, öfvertygad om, att här är mycket att vinna. Jag har sett det med egna ögon och kan därför icke tvifla därpå. Jag har sett, hvad där kan göras. Men icke får man tänka sig, att allt detta skall kunna ske med ens. I och med byggandet af banan är helt naturligt allt detta icke färdigt. Och det vore icke heller önskligt. All utveckling liksom all tillbakagång, om det nu skall blifva sådan, går *långsamt*; det går långsamt framåt och det går långsamt tillbaka. Utveckling eller tillbakagång blir det, åt ettdera hållet går det, och det gäller att skjuta på i den rätta riktningen, mina herrar! *Af intet blir intet*. Betänkom, att hvad vi här göra, det göra vi för en framtid. Det är skäl att börja, ty ju förr man börjar desto förr kommer man till något resultat. — Jag talar här om landet mellan Ströms vattendal och Vilhelmina; de öfre delarna talar jag icke om. — *Ju förr man börjar, desto förr kan det bli något af*, låtom oss komma ihåg det!

Jag vill sluta med att tala om ett yttrande af en dansk, som vid ett tillfälle fick emottaga en redogörelse för de stora utvecklingsmöjligheterna i Jämtland. Han sade: »Hvad ni har för ett härligt land, där det finnes något att göra. Det är oskattbart för en nation, att det finnes mycket att göra och stora utvecklingsmöjligheter, som icke äro begagnade». Och här gäller nu att bereda möjlighet för denna utveckling. Därför är det

en stor gärning, om vi här lägga grundstenen till byggandet af denna bana. Det är sant, att vi äfven skola se på det *statsfinansiella*, men vi skola icke se på det, så att vi blifva alldeles blinda för den stora *statsekonomiska* betydelsen af den bana, som här är i fråga!

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattudal till Angermanälven.

Herr talman, jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag. (Forts.)

Häruti instämde herrar *Bergman, Olofsson, Hagström, Berglund, Jonsson* i Gumboda, *Bäckström, Norlén, Zimdahl, Ström* i Öfver-Torneå, *Rehn, Lindgren* i Skog, *Hedström, Karlsson* i Fjäl, *Åslund, Mogren, Svensson* i Skyllberg, *Bogren, Zetterstrand*, friherre *Fleetwood, Wallis, Fornander, Bengtsson* i Bjärnalt och *Petrén*.

Herr Olsson i Älfvalsåsen: Herr talman, mina herrar! Ar 1907 beslöt Riksdagen att som en begynnelse af den stora inlandsbanan bygga en statsbana från Östersund till Ströms vattudal för en beräknad kostnad af 10,900,000 kronor. Efter det Riksdagen fattat detta beslut, torde jag våga mig på göra det påståendet, att det inom riksdagskretsar varit en allmänt utbredd mening, att nästa förslag, som skulle komma från Kungl. Maj:t beträffande fortsättningen med byggandet af inlandsbanan, skulle bli att bygga den felande länken mellan Sveg och Brunflo. Det väckte därför enligt mitt förmenande i vida kretsar misstränkning, när man fick se Kungl. Maj:ts proposition, där man föreslog ett fortsatt byggande norrut från Ströms vattudal (Ulriksfors) till Angermanälven (Volgsjön). Äfven Kungl. Maj:t synes ha varit på väg att anse eller haft vid något tillfälle åtminstone en sådan lycklig ingivelse, att det kanske vore skäl i att först upptaga frågan att bygga mellan Sveg och Brunflo. Om vi läsa, hvad herr statsrådet yttrat i den kungliga propositionen på sidan 24, kunna vi få denna uppfattning bestyrkt. Civilministern säger där: »Hvad angår järnvägen *Sveg—Brunflo*, som skulle sammanbinda Orsa—Svegbanan med norra inlandsbanan, läser icke kunna råda någon tvekan därom, att densamma bör anläggas af staten. Det hade ju möjligen kunnat ifrågasättas före påbörjandet af norra inlandsbanans fortsättning från Ulriksfors».

Konungens befallningshafvande i Jämtlands län har också uttalat samma mening i ett utlåtande den 25 januari 1911 beträffande byggandet af järnvägen Ströms vattudal—Ulriksfors—Angermanälven. Så säger bland annat Konungens befallningshafvande i Jämtlands län: »Utan en sådan sammanknytning» — mellan Sveg och Brunflo nämligen — »erhåller den norra delen af inlandsbanan icke den betydelse såsom kom-

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven.

(Forts.)

munikationsled, som med densamma afsetts, hvarken ekonomiskt eller i andra afseenden». Så fortsätter Konungens befallningshafvande i Jämtlands län sitt utlåtande och säger: »Allmänna tanken inom intresserade kretsar torde ock hafva varit, att linjen Sveg—Brunflo är den länk af inlandsbanan, som näst efter bandelen Östersund—Ulriksfors borde komma till utförande».

Äfven om en inlösen af Mora—Vänern- och Orsa—Svegbanorna icke skulle äga rum, utan sättas i det ovissa, hvilket jag för min del skulle anse vara en mycket oklok politik från statens sida, såväl ur finansiell-ekonomisk som kulturell synpunkt, så har staten icke någon utsikt att få någon ränta, ekonomiskt sedt, på sitt i Orsa—Svegbanan nedlagda högst betydande kapital af cirka 4 miljoner kronor, ty den förbindelsen når icke till Brunflo. Denna omständighet talar för, att det ifrågasatta byggandet af sträckan norr om Sveg fortast möjligt måtte komma till utförande.

Jag vill i detta sammanhang peka på något, som vi fingo höra här för någon tid sedan i ett föredrag af landshöfding Sydow angående inlandsbanan, där han sökte påvisa, att ett inköp af dessa banor, såväl Orsa—Sveg som Mora—Vänern, ur statens synpunkt icke skulle vara ekonomiskt. Han sade, att de kalkyler, som blifvit uppgjorda, visa, att detta skulle bli en dålig affär för staten. Jag vill dock här påpeka, att hvad beträffar Mora—Vänerns järnväg, så har den i snart 20 år förräntat ett kapital af mellan 9 och 10 millioner kronor tillika med kapitalränta på preferensaktier, som äro tecknade i bolaget. Enligt herr Sydows kalkyler skulle denna järnväg i statens ägo, om den inköpts för cirka 9 miljoner kronor, icke kunna förränta samma kapital, äfven sedan järnvägen mellan Brunflo och Sveg blifvit byggd och Trollhätte kanal blifvit färdig, hvilken säkert skall tillföra Mora—Vänerns järnväg stor trafik och större inkomster. Jag menar, att en sådan beräkning är nästan för mycket färglagd för att tjäna ett visst syfte, att kommuner, som ha stora teckningar i järnvägen, skulle få den uppfattningen, att det är bäst att sälja järnvägen fortast möjligt, medan man har något så när utsikt att få något betaldt för densamma.

Nu har man beträffande byggandet af järnväg mellan Sveg och Brunflo sagt, att det kommer att bli som en mogen frukt af inlandsbaneförslaget ganska snart. Kungl. Maj:t har äfven uttalat en sådan mening, att till och med redan nästa år Kungl. Maj:t skulle kunna komma med förslag om, att Riksdagen skulle anslå medel för byggandet af den felande länken Sveg—Brunflo. Statsutskottet har också pekat på och ställt detta i utsikt. Men man kan bli litet tveksam om ett sådant löfte, då man läser det utlåtande, som järnvägsstyrelsen har afgifvit den 27 mars innevarande år i anledning af de motioner, som inkommit, dels i

Första och dels i Andra kammaren, om anslag till påbörjande af en statsbana norrut från Sveg till Brunflo. Järnvägsstyrelsen yttrar nämligen å sidan 7 i utskottsbetänkandet: »Beträffande dessa skäl för omedelbart påbörjande af denna bana tillåter sig styrelsen i underdånighet åter hänvisa till, hvad styrelsen i det ofvanstående redan anfört, och finner sig härvid endast böra tillägga, att det från militär synpunkt sedt torde vara minst lika viktigt, att banan mellan Östersund och Gellivare blifver i sin helhet fullbordad inom en ej alltför aflägsen framtid, som att Orsa—Svegbanan blifver förbunden med tvärbanan genom Jämtland».

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven.

(Forts.)

Alltså skulle man här i detta järnvägsstyrelsens yttrande enligt mitt förmenande kunna läsa mellan raderna, att man först skall bygga inlandsbanans norra delar helt och hållet färdiga, innan man kommer fram med något förslag att bygga mellan Sveg och Brunflo. Jag vill dock hoppas, att detta icke måtte bli förhållandet, utan, som Kungl. Maj:t och äfven statsutskottet ha antydt, det nästa förslag, som kommer från regeringen, måtte bli det att upptaga järnvägsbygget mellan Sveg och Brunflo, och att vi sålunda få den felande delen af inlandsbanans södra delar färdig.

Under sådana förhållanden har jag, herr talman, intet yrkande att göra, men jag kommer att rösta för Kungl. Maj:ts förslag och statsutskottets hemställan i det nu föredragna betänkandet.

Herr Wijk: Herr talman, mina herrar! Jag har ofta känt en viss obeständ oro inför det forcerade järnvägsbyggandet, som ägt rum här i landet under senare tiden, och denna min oro har icke minskats, utan tvärtom ökats, när jag närmare undersökt, på hvad sätt statens järnvägsbyggande har ägt rum under åren 1885—1911. Jag har där funnit en mycket egenomlig utveckling, om man nu kan använda det uttrycket, ty det är i själfva verket en förändring från en sund och ekonomisk princip till en mindre sund och mindre ekonomisk, som under denna tid ägt rum. Det är nämligen så, att man har gått ifrån systemet att såvidt möjligt bygga med skattemedel till att bygga enbart med lånemedel. Jag skall be att få belysa denna utveckling med några siffror.

Under åren 1885 till 1893 bekostades statens järnvägsbyggnader och inköp af rullande materiel till öfvervägande grad af skattemedel. Tre fjärdedelar bekostades af skattemedel och endast en fjärdedel af lånemedel. Under åren 1898—1899 började byggandet af riksgränsbanan och bohusbanan, båda med lånemedel. Häremot kan dock icke göras någon starkare invändning, då riksgränsbanan beräknades bli bärkraftig och sedan äfven visat sig vara den i ekonomiskt afseende bästa af

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Angermanälven.
(Forts.)

statens järnvägar, och hvad bohusbanan beträffar, så kunde man icke förutse, att den skulle draga så ofantligt stora kostnader, och att därigenom afkastningen skulle bli så mycket mindre, än man väntat. Under åren 1894—1906 byggdes alla norrlandsbanorna med skattemedel, och man fortfor att till inköp af den rullande materielen använda uteslutande skattemedel. Men år 1904 börjar en mycket märklig förändring. Då upphör man definitivt att använda skattemedel för inköp af rullande materiel och öfvergår helt och hållet till lånemedel, och från och med år 1907 inköpes all rullande materiel och byggas alla banor, oafsedt om de äro produktiva eller improduktiva, uteslutande för lånemedel.

Hvad detta betyder framgår af två enkla siffror. Under åren 1885—1906 användes till byggande af banor och inköp af rullande materiel cirka 78 millioner kronor af skattemedel. Efter 1906 användes af skattemedel för dessa ändamål icke ett öre, men däremot lånas upp för dessa ändamål från 1906 till 1911 — jag tar då med Kungl. Maj:ts förslag till Riksdagen i år — 72 $\frac{1}{3}$ millioner kronor. Om det gällde produktiva företag, skulle man kunna taga saken lugnare, fastän äfven då det i viss mån är betänkligt att så starkt öka landets skuldbörda till utlandet. Men under denna senare period, då man öfvergått från skatte- till lånemedlen, har det varit för att bygga väsentligen improduktiva banor, d. v. s. sådana, som icke i någon mån förränta sig, och detta har också så småningom framträdtt i den ränta, som vi betala till utlandet för vår statsskuld. Netto-räntan, som vi haft att betala, har under åren 1882—1902, det vill säga under 21 år, hållit sig nästan alldeles konstant. Den har under dessa år endast stigit från 8,600,000 till 8,900,000 kronor, men efter 1902, det vill säga någorlunda sammanfallande med den påvisade förändringen i vår järnvägsbyggnadspolitik, har räntan på statsskulden sprungit upp med otrolig hastighet och var 1909 uppe i 14 $\frac{1}{3}$ millioner kronor, och sedan dess har den utan tvifvel ännu ytterligare ökats, fastän jag icke har siffror härför tillgängliga.

Om man nu undersöker Kungl. Maj:ts program till järnvägsbyggnader i den föreliggande propositionen, skall man finna, att Kungl. Maj:t föreslår en plan, som innebär, att under åren 1913—1922 man skall låna upp för järnvägsbyggnader, rullande materiel och dylikt icke mindre än 191,000,000 kronor. Inför sådana perspektiv har åtminstone jag en mycket stark känsla af, att vi måste söka bryta med det system, vi genom händelsernas makt eller rättare sagdt genom efterlåtenhet och lättsinne drifvit in på; vi måste försöka komma in på andra vägar, söka komma tillbaka till den riktiga principen att såvidt som möjligt bygga improduktiva företag med skatte- och icke med lånemedel.

De järnvägar, som nu föreslås till byggnad i Norrland, äro dels bandelarna Piteå—Älfsbyn och Karungi—Matarengi och dels inlandsbanan. Naturligtvis kan det icke falla mig in att vilja med ett streck stryka öfver allt detta och säga, att inga af dessa banor få byggas för lånemedel, utan att vi måste vänta, tills vi få råd att bygga för skattemedel. Men en ansats till ett bättre system bör redan nu göras. Af de nämnda banorna är det bandelarna Piteå—Älfsbyn och Karungi—Matarengi, som förefalla naturligast och mest berättigade. De utgöra naturliga fortsättningar på redan befintliga järnvägslinjer. Den ena berör en stad, den andra en rik bygd och därtill en viktig gränsbygd. Skall man därför försöka genomföra en ändring i nu tillämpade principer, så skall det vara i fråga om inlandsbanan. Denna är efter min mening svagare motiverad än de andra banorna. Enligt de i den kungl. propositionen föreliggande siffrorna kommer inlandsbanan, byggd med lånemedel, såsom Kungl. Maj:t föreslår, att öka våra utgifter hvarje år med 2,200,000 kronor, detta under förutsättning, dels att den icke blir dyrare, än järnvägsstyrelsen beräknat, hvilket man, med den erfarenhet man har, kan ha sina tvifvelsmål om, och dels att Kungl. Maj:ts trafikberäkning, som naturligtvis icke är pessimistisk, håller streck. Under sådana förhållanden fordras det således, att vi med skattemedel eller på annat sätt, för att täcka våra förluster på inlandsbanan, öka våra statsinkomster med 2,200,000 kronor om året, såvidt jag kan räkna.

Motivet för inlandsbanan har naturligtvis till stor del varit att tillfredsställa den stora bygden med kommunikationer, att rädda kulturen däruppe och befrämja den. Men jag är alldeles öfvertygad om, att dessa ändamål ensamt aldrig skulle hafva förmått Kungl. Maj:t att lägga fram detta förslag och skulle icke heller ha kunnat samla någon majoritet. Nej, det som har tyngt ner vägskaalen har varit banans strategiska betydelse. Om den saken skall jag icke yttra mig, ty jag begriper den icke. Men jag vill påpeka, att det förhållandet, att banans strategiska betydelse ställts i förgrunden, icke rubbar min uppfattning, att den bör byggas med skattemedel i stället för med lånemedel. Det är en gammal och god princip hos oss, att alla försvarskostnader af hvad slag som helst skola bestridas med skattemedel, och i den mån inlandsbanan, kan räknas äga samband med försvaret, stärker det blott min uppfattning om, att den ej bör byggas på lån.

Man kan då invända — och det har också framhållits från olika håll — att det nu icke är fråga om inlandsbanan, utan blott om banan mellan Ström och Ångermanälven. Jag tror, att vi icke skola försöka dölja sanningen för hvarandra. Vi kunna vara ense om att det här gäller inlandsbanan och ingenting annat. Banan slutar, såvidt jag kan se, tämligen blindt vid

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven.

(Forts.)

Ang. anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven.

(Forts.)

Ångermanälven. Den hittills byggda bandelens slutpunkt är Ström, en stor och ganska tätt befolkad plats. Den nya bandelen skall visserligen sluta i närheten af Vilhelmina kyrkoby, men den är lagd på sådant sätt, att så snart banan nått dit, blir det mycket lätt att motivera, att den drages vidare. Den kan ju icke, så att säga, hänga i luften. Och ju längre banan drages, desto starkare karaktär får den mellanliggande obebyggda delen af att vara en »felande länk», ett uttryck, som man använder, så fort det är möjligt att göra det, och som verkar ganska kraftigt på sinnen.

Jag skall icke yttra mig här om frågan, huruvida inlandsbanan öfver hufvud bör byggas för närvarande eller ej. Den frågan ligger något utanför mitt resonemang. Jag har alldeles klart för mig, att det är mycket troligt, att den så småningom kommer att blifva byggd och att det finnes ganska starka skäl för den, trots de ekonomiska vanskligheter, som äro förenade därmed. Jag vill endast framhålla såsom min bestämda mening, att skall den byggas, så skall det ske med skattemedel.

På denna grund, herr talman, ber jag att få yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen, dock utan att förena mig om reservanternas motivering.

Som tiden nu var långt framskriden och åtskilliga talare blifvit anmälda, beslöt kammaren på hemställan af herr talmannen att uppskjuta den vidare handläggningen af förevarande och öfriga på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens plenum.

§ 6.

Justerades ett protokollsutdrag.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Malmberg* under 4 dagar fr. o. m. den 12 maj och
 » *Lindblad* » 8 » » 13 »

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 12,10 på natten.

In fidem
Per Cronvall.